
Kavyadarshah by Dandin

దణ్డీనః కృతౌ కావ్యాదర్శః

Document Information

Text title : kAvyAdarshaH daNDin

File name : kAvyAdarshaHdaNDin.itx

Category : kAvya, misc, sahitya

Location : doc_z_misc_general

Latest update : September 6, 2025

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

September 6, 2025

sanskritdocuments.org

దణ్డినః కృతౌ కావ్యాదర్శః

ప్రథమపరిచ్ఛేదః

చతుర్ముఖముఖామౌఖజవనహంసవధూర్మమ |
మానసే రమతాం నిత్యం సర్వశుక్లా సరస్వతీ || ౧.౧||

పూర్వశాస్త్రాణి సంహృత్య ప్రయోగానుపలక్ష్య చ |
యథాసామర్థ్యమృస్మాభిః క్రియతే కావ్యలక్షణమ్ || ౧.౨||

ఇహ శిష్టానుశిష్టానాం శిష్టానామపి సర్వథా |
వాచామేవ ప్రసాదేన లోకయాత్రా ప్రవర్తతే || ౧.౩||

ఇదమన్ధస్తమః కృత్స్నం జాయేత భువనత్రయమ్ |
యది శబ్దాహవయం జ్యోతిరాసంసారన్న దీప్యతే || ౧.౪||

ఆదిరాజయశోబిమ్భమాదర్శం ప్రాప్య వాఙ్మయమ్ |
తేషామసన్నిధానేఽపి న స్వయం పశ్య నశ్యతి || ౧.౫||

గౌర్గాః కామదుఘా సమ్యక్ప్రయుక్తా స్మర్యతే బుధైః |
దుష్ప్రయుక్తా పునార్గోత్వం ప్రయోక్తుః సైవ శంసతి || ౧.౬||

తదల్పమపి నోపేక్ష్యం కావ్యే దుష్టం కథం చన |
స్యాద్వపుః సున్దరమపి శ్విత్రేణైకేన దుర్భగమ్ || ౧.౭||

గుణదోషానశాస్త్రజ్ఞః కథం విభజతే జనః |
కిమన్ధస్యాధికారోఽస్తి రూపభేదోపలబ్ధిషు || ౧.౮||

అతః ప్రజానాం (వ్ల. పదానాం) ప్యుత్పత్తిమభిసన్ధాయ సూరయః |
వాచాం విచిత్రమార్గాణాం నిబబన్ధుః క్రియావిధిమ్ || ౧.౯||

తైః శరీరం చ కావ్యానామలక్ష్కరాశ్చ దర్శితాః |
శరీరం తావదిష్టార్థవ్యవచ్ఛిన్నా పదావతీ || ౧.౧౦||

పద్యం గద్యం చ మిశ్రం చ తత్త్రిధైవ వ్యవస్థితమ్ |
పద్యం చతుష్పదీ తచ్చ వృత్తం జాతిరితి ద్విధా || ౧.౧౧||

ఛన్దోవిచిత్యాం సకలస్తప్రపజ్ఞోఽనిదర్శితః ।
 సా విద్యా నౌర్వివిక్షాణాం గమ్భీరం కావ్యసాగరమ్ ॥ ౧.౧౨॥
 ముక్తకం కులకం కోషః సజ్ఘాత ఇతి తాదృశః ।
 సర్గబన్ధాంశరూపత్వాదనుక్తః పద్యవిస్తరః ॥ ౧.౧౩॥
 సర్గబన్ధో మహాకావ్యముచ్యతే తస్య లక్షణమ్ ।
 ఆశీర్షమస్క్రియా వస్తునిర్దేశో వాపి తన్ముఖమ్ ॥ ౧.౧౪॥
 ఇతిహాసకథోద్భూతమితరద్వా సదాశ్రయమ్ ।
 చతుర్స్వర్గఫలాయత్తం చతురోదాత్తనాయకమ్ ॥ ౧.౧౫॥
 నగరార్ణవశైలార్ణుచన్ద్రార్కోదయవర్ణనైః ।
 ఉద్యానసలిలక్రీడామధుపానరతోత్సవైః ॥ ౧.౧౬॥
 విప్రలమైఖ్విర్వివాహైశ్చ కుమారోదయవర్ణనైః ।
 మన్తదూతప్రయాణాజినాయకాభ్యుదయైరపి ॥ ౧.౧౭॥
 అలక్ష్మితమసజ్జీప్తం రసభావనిరన్తరమ్ ।
 సర్దైరనతివిస్తీర్ణైః శ్రవ్యవృత్తైః సుసన్నిభిః ॥ ౧.౧౮॥
 సర్వత్ర భిన్నవృత్తానైరుపేతం లోకరఙ్ఘనమ్ ।
 కావ్యం కల్పాన్తరస్థాయ జాయతే సదలక్ష్మృతి ॥ ౧.౧౯॥
 న్యూనమప్యత్ర యైః కైశ్చిదజ్ఞైః కావ్యం న దుష్యతి ।
 యద్యుపాత్తేషు సమృత్తిరారాధయతి తద్విధః ॥ ౧.౨౦॥
 గుణతః ప్రాగుపన్యస్య నాయకం తేన విద్విషామ్ ।
 నిరాకరణమిత్యేష మార్గః ప్రకృతిసున్దరః ॥ ౧.౨౧॥
 వంశవీర్యశ్రుతాదీని వర్ణయిత్వా రిపోరపి ।
 తజ్జయాన్నాయకోత్కర్షకథనం చ ధినోతి నః ॥ ౧.౨౨॥
 అపాదః పదసన్తానో గద్యమాఖ్యాయికా కథా ।
 ఇతి తస్య ప్రభేదౌ ద్వా తయోరాఖ్యాయికా కిల ॥ ౧.౨౩॥
 నాయకేనైవ వాచ్యాన్యా నాయకేనేతరేణ వా ।
 స్వగుణావిష్కృయాయాదోషో నాత్రా భూర్తార్థశంసినః ॥ ౧.౨౪॥

అపి త్వనియమో దృష్టస్తత్రాప్యవ్యైరుదీరణాత్ |
 అన్యో వక్తా స్వయం వేతి కీదృగ్వా భేదకారణం (లక్షణమ్) || ౧.౨౫||
 వక్త్రం చాపరవక్త్రం చ సోచ్ఛాస్వసత్వం చ భేదకమ్ |
 చిహ్నమాఖ్యాయికాయాశ్చేత్ప్రసజ్జేన కథాస్వపి || ౧.౨౬||
 ఆర్యాదివత్ప్రవేశః కిం న వక్త్రాపరవక్త్రయోః |
 భేదశ్చ దృష్టో లమ్భాదిరుచ్ఛాస్వసో వస్తు కిం తతః || ౧.౨౭||
 తత్కథాఖ్యాయికేతు్యక్తా జాతిః సంజ్ఞాద్వయాఙ్గీతా |
 అత్రైవాస్తరభవిష్యన్తి శేషాశ్చాఖ్యానజాతయః || ౧.౨౮||
 కన్యాహరణసంక్రామవిప్రలమ్భాద్దయాదయః |
 సర్గబద్ధసమా ఏవ నైతే వైశేషికా గుణాః || ౧.౨౯||
 కవిభావకృతం చిహ్నమన్యత్రాపి న దుష్యతి |
 ముఖమిష్టాస్థసంసిద్ధౌ కిం హి న స్యాత్కృతాత్మనామ్ || ౧.౩౦||
 మిశ్రాణి నాటకాదీని తేషామన్యత్ర విస్తరః |
 గద్యపద్యమయీ కా చిచ్ఛమ్పూరిత్యభిధీయతే || ౧.౩౧||
 తదేతద్వాఙ్మయం భూయః సంస్కృతం ప్రాకృతం తథా |
 అపభ్రంశాశ్చ మిశ్రం చేత్యాహురార్యాశ్చతుర్విధమ్ || ౧.౩౨||
 సంస్కృతం నామ దైవీ వాగన్వాఖ్యాతా మహర్షిభిః |
 తద్భవస్తత్ప్రమో దేశీత్యనేకః ప్రాకృతక్రమః || ౧.౩౩||
 మహారాష్ట్రాశ్రయాం భాషాం ప్రకృష్టం ప్రాకృతం విదుః |
 సాగరః సూక్తిరత్నానాం సేతుబద్ధాది యన్మయమ్ || ౧.౩౪||
 శౌరసేనీ చ గౌడీ చ లాటీ చాన్యా చ తాదృశీ |
 యాతి ప్రాకృతమిత్యేవం వ్యవహారేషు సన్నిధిమ్ || ౧.౩౫||
 ఆభీరాదిగిరః కావ్యేష్వపభ్రంశ ఇతి స్మృతాః |
 శాస్త్రేషు సంస్కృతాదన్యదపభ్రంశతయోదితమ్ || ౧.౩౬||
 సంస్కృతం సర్గబద్ధాది ప్రాకృతం స్కన్ధకాది యత్ |
 ఓసరాదిరపభ్రంశో నాటకాది తు మిశ్రకమ్ || ౧.౩౭||
 కథా హి సర్వభాషాభిః సంస్కృతేన చ బధ్యతే |

భూతభాషామయీం ప్రాహురద్భుతార్థాం బృహత్కథామ్ || ౧.౩౮ ||

లాస్యచ్చలితశమాపి ప్రేక్షార్థమితరత్పనః |

శ్రవణమేవేతి సైషాపి ద్వయీ గతిరుదాహృతా || ౧.౩౯ ||

అన్యనేకో గిరాం మార్గః సూక్ష్మభేదః పరస్పరమ్ |

తత్ర వైదర్భగౌడీయా వర్ణ్యేతే ప్రస్ఫుటాస్తరౌ || ౧.౪౦ ||

శ్లేషః ప్రసాదః సమతా మాధుర్యం సుకుమారతా |

అర్థవ్యక్తిరుదారత్వమోజఃకాన్తినమాధయః || ౧.౪౧ ||

ఇతి వైదర్భమార్గస్య ప్రాణా దశ గుణాః స్మృతాః |

ఏషాం విపర్యయః ప్రాయో దృశ్యతే గౌడవర్త్యుని || ౧.౪౨ ||

శ్లిష్టమస్పృష్టశైశిల్యమల్పప్రాణాక్షరోత్తరమ్ |

శిథిలం మాలతీమాలా లోలాలికలిలా యథా || ౧.౪౩ ||

అనుప్రాసధియా గౌడైస్తదిష్టం బన్ధగౌరవాత్ |

వైదర్భమాలతీదామ లజ్ఘితం భ్రమరైరితి || ౧.౪౪ ||

ప్రసాదవత్ప్రసిద్ధార్థమిన్దోరిన్దీవరద్యుతి |

లక్ష్మ లక్ష్మీం తనోతీతి ప్రతీతిసుభగం వచః || ౧.౪౫ ||

వ్యుత్పన్నమితి గౌడీయైర్నాతిరూఢమపీష్యతే |

యథానత్యర్జునాబ్జన్మసదృక్షాజ్కో వలక్షగుః || ౧.౪౬ ||

సమం బన్ధేష్యవిషమం తే మృదుస్ఫుటమధ్యమాః |

బన్ధా మృదుస్ఫుటోన్మిత్రవర్ణవిన్యాసయోనయః || ౧.౪౭ ||

కోకిలాలాపవాచాలో మమైతి మలయానిలః |

ఉచ్చలచ్చికరాచ్ఛాచ్ఛనిర్హ్రామ్భుకణోక్షితః || ౧.౪౮ ||

చన్దనప్రణయోద్ధన్ధిర్మన్దో మలయమారుతః |

స్పర్ధతే రుద్ధమద్దైర్యో వరరామాముఖానిలైః || ౧.౪౯ ||

ఇత్యనాలోచ్య వైషమ్యమర్థాలజ్కారడమబరౌ |

అవేక్షమాణా వవృధే పౌరస్త్యా కావ్యపద్ధతిః || ౧.౫౦ ||

మధురం రసవద్వాచి వస్తున్యపి రసస్థితిః |

యేన మాద్యన్తి ధీమన్తో మధునేవ మధువ్రతాః || ౧.౫౧ ||

యయా కయా చిచ్చుత్యా యత్సమానమనుభూయతే ।
 తద్రూపా హి పదాసత్తిః సానుప్రాసా రసావహా ॥ ౧.౫౨॥
 ఏష రాజా యదా లక్ష్మీం ప్రాప్తవాన్బాహ్మణప్రియః ।
 తదా ప్రభృతి ధర్మస్య లోకేఽస్మిన్నుత్సవోఽభవత్ ॥ ౧.౫౩॥
 ఇతీదం నాదృతం గౌడైరనుప్రాసస్తు తత్ప్రియః ।
 అనుప్రాసాదపి ప్రాయో వైదధైర్విరిదమీప్పితమ్ ॥ ౧.౫౪॥
 వర్ణావృత్తిరనుప్రాసః పాదేషు చ పదేషు చ ।
 పూర్వానుభవసంస్కారబోధినీ యద్యదూరతా ॥ ౧.౫౫॥
 చన్ద్రో శరన్నిశోత్తంసే కున్దస్తబకవిభ్రమే ।
 ఇన్ద్రానీలనిభం లక్ష్మ సన్దధాత్యలినః శ్రియమ్ ॥ ౧.౫౬॥
 చారు చాన్ద్రమసం భీరు బిమ్బం పక్ష్యైతదమ్బురే ।
 మన్మనో మన్మథాక్రాన్తం నిర్దయం హన్తుముద్యతమ్ ॥ ౧.౫౭॥
 ఇత్యనుప్రాసమిచ్ఛన్తి నాతిదూరాన్తరశ్రుతిమ్ ।
 న తు రామాముఖామ్భోజసదృశశ్చన్ద్రమా ఇతి ॥ ౧.౫౮॥
 సూరః ఖరః ఖలః కాన్తః కాయః కోపశ్చ నః కృశః ।
 మ్యతో మానోధికో రాగో మోహో జాతోసవో గతాః ॥ ౧.౫౯॥
 ఇత్యాది బన్ధపారుష్యం శైథిల్యం చ నియచ్ఛతి ।
 అతో నైవమనుప్రాసం దాక్షిణాత్యాః ప్రయుజ్జాతే ॥ ౧.౬౦॥
 ఆవృత్తిం వర్ణసంక్షాతగోచరాం యమకం విదుః ।
 తత్తు నైకాన్తమధురమతః పశ్చాద్విధాస్యతే ॥ ౧.౬౧॥
 కామం సర్వోఽప్యలజ్కారో రసమర్థే నిషిచ్ఛతి ।
 తథాప్యగ్రామ్యతైవైనం భారం వహతి భూయసా ॥ ౧.౬౨॥
 కన్యే కామయమానం మాం న త్వం కామయసే కథమ్ ।
 ఇతి గ్రామ్యోఽయమర్థాత్మా వైరస్యాయ ప్రకల్పతే ॥ ౧.౬౩॥
 కామం కన్దర్పచాణ్డాలో మయి వామాక్షి నిర్దయః ।
 త్వయి నిర్మత్సరో దిష్ట్యేత్యగ్రామోఽర్థో రసావహః ॥ ౧.౬౪॥
 శబ్దేఽపి గ్రామ్యతాన్వేవ సా సభ్యేతరకీర్తనాత్ ।
 యథా యకారాదిపదం రత్యుత్సవనిరూపణే ॥ ౧.౬౫॥

పదసన్ధానవృత్త్యా వా వాక్యార్థత్వేన వా పునః ।
 దుష్ప్రతికరం గ్రామ్యం యథా యా భవతః ప్రియా ॥ ౧.౬౬ ॥
 ఖరం ప్రహత్య విశ్రాంతః పురుషో వీర్యవానితి ।
 ఏవమాది న శంసన్తి మార్గయోరుభయోరపి ॥ ౧.౬౭ ॥
 భగినీభగవత్యాది సర్వత్రైవానుమన్యతే ।
 విభక్తమితి మాధుర్యముచ్యతే సుకుమారతా ॥ ౧.౬౮ ॥
 అనిష్ఠరాక్షరస్థాయం సుకుమారమిహేష్యతే ।
 బన్ధశైథిల్యదోషోఽపి దర్శితః సర్వకోమలే ॥ ౧.౬౯ ॥
 మణ్డలీకృత్య బర్హణీ కణ్ఠైర్మధురగీతిభిః ।
 కలాపినః ప్రనృత్యన్తి కాలే జీమాతమాలిని ॥ ౧.౭౦ ॥
 ఇత్యనూర్జిత ఏవార్థో నాలఙ్కారోఽపి తాదృశః ।
 సుకుమారతయైవైతదారోహతి సతాం మనః ॥ ౧.౭౧ ॥
 దీప్తమిత్యపరైర్భూత్వా కృచ్ఛోద్యమపి బధ్యతే ।
 న్యక్షేణ ఉపితః పక్షః క్షత్రియాణాం క్షణాదితి ॥ ౧.౭౨ ॥
 అర్థవ్యక్తిరనేయత్వమర్థస్య హరిణోద్ధృతా ।
 భూః ఖురక్షుణ్ణనాగాస్పగ్లోహితాదుదధేరితి ॥ ౧.౭౩ ॥
 మహి మహావరాహేణ లోహితాదుద్ధృతోదధేః ।
 ఇతీయత్యేవ నిర్దిష్టే నేయత్వమురగాస్పజః ॥ ౧.౭౪ ॥
 నేదృశం బహు మన్యత్నే మార్గయోరుభయోరపి ।
 న హి ప్రతీతిః సుభగా శబ్దన్యాయవిలజ్ఞినీ ॥ ౧.౭౫ ॥
 ఉత్కర్షవాన్గుణః కశ్చిద్యస్మిన్నుక్తే ప్రతీయతే ।
 తదుదారాహ్వయం తేన సనాథా కావ్యపద్ధతిః ॥ ౧.౭౬ ॥
 అర్థిణాం కృపణా దృష్టిస్త్యన్ముఖే పతితా సకృత్ ।
 తదవస్థా పునరేవ నాన్యస్య ముఖమీక్షతే ॥ ౧.౭౭ ॥
 ఇతి త్యాగస్య వాక్యేఽస్మిన్నుత్కర్షః సాధు లక్ష్యతే ।
 అనేనైవ పథాన్యచ్చ సమానన్యాయమూహ్యతామ్ ॥ ౧.౭౮ ॥

శ్లాఘ్యైర్విశేషజైర్ముక్తముదారం కైశ్చిదిష్యతే ।
 యథా లీలామ్బుజక్రీడాసరోహమాజ్గదాదయః ॥ ౧.౭౯॥
 ఓజః సమాసభూయస్త్యమేతద్గద్యస్య జీవితమ్ ।
 పద్యేఽప్యదక్షిణాత్యానామిదమేకం పరాయణమ్ ॥ ౧.౮౦॥
 తద్గురూణాం లఘూనాం చ బాహుల్యాల్పత్వమిశ్రణైః ।
 ఉచ్ఛావపప్రకారం తద్దృశ్యమాఖ్యాయికాదిషు ॥ ౧.౮౧॥
 అస్తమస్తకపర్యస్తసమస్తార్కాంశుసంస్తరా ।
 పీనస్తనస్థితాతాంరకమ్రవస్త్రేవ వారుణీ ॥ ౧.౮౨॥
 ఇతి పద్యేఽపి పౌరస్త్యా బద్ధన్యోజస్విసీగిరః ।
 అన్యే త్వనాకులం హృద్యమిచ్ఛన్యోజో గిరాం యథా ॥ ౧.౮౩॥
 పయోధరతటోత్సక్లలగ్నసన్ధ్యాతపాంశుకా ।
 కస్య కామాతురం చేతో వారుణీ న కరిష్యతి ॥ ౧.౮౪॥
 కాన్తం సర్వజగత్కాన్తం తౌకికార్ధానతిక్రమాత్ ।
 తచ్చ వార్తాభిధానేషు వర్ణనాస్వపి దృశ్యతే ॥ ౧.౮౫॥
 గృహాణి నామ తాన్యేవ తపోరాశిర్భవాదృశః ।
 సమ్భావయతి యాన్యేవ పావనైః పాదపాంసుభిః ॥ ౧.౮౬॥
 అనయోరనవద్యాజ్ఞీ స్తనయోర్జృమ్భమాణయోః ।
 అవకాశో న పర్యాప్తస్తవ బాహులతాన్తరే ॥ ౧.౮౭॥
 ఇతి సమ్భావ్యమేవైతద్విశేషాఖ్యానసంస్కృతమ్ ।
 కాన్తం భవతి సర్వస్య లోకయాత్రానువర్తినః ॥ ౧.౮౮॥
 లోకాతీత ఇవాత్యర్థమధ్యారోప్య వివక్షితః ।
 యోఽర్థస్తేనాతితుష్యన్తి విదగ్ధా నేతరే జనాః ॥ ౧.౮౯॥
 దేవాధిష్ట్యమివారాధ్యమద్యప్రభృతి నో గృహమ్ ।
 యుష్మత్పాదరజఃపాతథౌతనిఃశేషకిల్బిషమ్ ॥ ౧.౯౦॥
 అల్పం నిర్మితమాకాశమనాలోఽవ్యైవ వేధసా ।
 ఇదమేవంవిధిం భావి భవత్యాః స్తనజృమ్భణమ్ ॥ ౧.౯౧॥
 ఇదమత్స్యక్తిరిత్స్యక్తమేతద్దౌడోపలాలితమ్ ।

ప్రస్థానం ప్రాకృప్రణీతం తు సారమన్యస్య వర్తమానః ॥ ౧.౯౨ ॥

అన్యధర్మస్తతోఽన్యత్ర లోకసీమానురోధినా ।

సమ్యగాధీయతే యత్ర స సమాధిః స్మృతో యథా ॥ ౧.౯౩ ॥

కుముదాని నిమీలన్తి కమలాన్యన్మిషన్తి చ ।

ఇతి నేత్రక్రియాధ్యాసాల్లభ్యా తద్వాచినీ శ్రుతిః ॥ ౧.౯౪ ॥

నిష్ఠఃయూతోద్ధీర్ణవాన్తాది గౌణవృత్తివ్యపాశ్రయమ్ ।

అతిసున్దరమన్యత్ర గ్రామ్యకణ్ణం విగాహతే ॥ ౧.౯౫ ॥

పద్మాన్యర్కాంశునిష్ఠ్యాతాః పీత్వా పావకవిప్రుషః ।

భూయో వమస్తీవ ముఖైరుద్ధీర్ణారుణరేణుభిః ॥ ౧.౯౬ ॥

ఇతి హృదమహృద్యం తు నిష్ఠీవతి వధూరితి ।

యుగపవైకధర్మాణామధ్యాసశ్చ స్మృతో యథా ॥ ౧.౯౭ ॥

గురుగర్భభరక్లాన్తాః స్తనన్తో మేఘపక్ష్మయః ।

అచలాధిత్యకోత్సజ్జమిమాః సమధిశేరతే ॥ ౧.౯౮ ॥

ఉత్సజ్జశయనం సఖ్యాః స్తననం గౌరవం క్లమః ।

ఇతీమే గర్భిణీధర్మా బహవోఽప్యత్ర దర్శితాః ॥ ౧.౯౯ ॥

తదేతత్కావ్యసర్వస్వం సమాధిర్నామ యో గుణః ।

కవిసార్థః సమగ్రోఽపి తమేనమనుగచ్ఛతి ॥ ౧.౧౦౦ ॥

ఇతి మార్గద్వయం భిన్నం తత్స్వరూపనిరూపణాత్ ।

తద్భేదాస్తు న శక్యవై వక్తుం ప్రతికవిస్థితాః ॥ ౧.౧౦౧ ॥

ఇక్షుక్షీరగుడాదీనాం మాధుర్యస్యాన్తరం మహత్ ।

తథాపి న తదాఖ్యాతుం సరస్వత్యాపి శక్యతే ॥ ౧.౧౦౨ ॥

నైసర్గికీ చ ప్రతిభా శ్రుతం చ బహునిర్మలమ్ ।

అమన్దశ్చాభియోగోఽస్యాః కారణం కావ్యసమ్పదః ॥ ౧.౧౦౩ ॥

న విద్యతే యద్యపి పూర్వవాసనాగుణానుబన్ధి ప్రతిభాసమద్భుతమ్ ।

శ్రుతేన యత్నేన చ వాగుపాసితా ద్రువం కరోత్యేవ కమప్యనుగ్రహమ్ ॥ ౧.౧౦౪ ॥

తదస్తతస్త్వైరనిశం సరస్వతీ

శ్రమాదుపాస్యా ఖలు కీర్తిమీపుభిః ।

కృతే కవిత్వేఽపి జనాః కృతశ్రమా

విదగ్ధగోష్ఠీషు విహర్తుమీశతే || ౧.౧౦౫||

ఇత్యాచార్యదణ్డనః కృతౌ కావ్యాదర్శే మార్గవిభాగో నామ ప్రథమః పరిచ్ఛేదః ||

ద్వితో పరిచ్ఛేదః

కావ్యశోభాకారాన్ధర్మానలఙ్కారాన్ప్రచక్షతే |

తే చాద్యాపి వికల్పస్యై కస్తాన్కార్తేయైన వక్ష్యతి || ౨.౧||

కిం తు బీజం వికల్పానాం పూర్వాచార్యైః ప్రదర్శితమ్ |

తదేవ పరిసంస్కర్తుమయమస్మత్పరిశ్రమః || ౨.౨||

కాశ్చిన్మార్గవిభాగార్థముక్తాః ప్రాగప్యలఙ్కీయాః |

సాధారణమలఙ్కారజాతమన్యత్ప్రదర్శ్యతే || ౨.౩||

స్వభావాఖ్యానముపమా రూపకం దీపకావృత్తీ |

ఆక్షేపోఽర్థాన్తన్యాసో వ్యతిరేకో విభావనా || ౨.౪||

సమాసాతిశయోత్పేక్షా హేతుః సూక్ష్మో లవః క్రమః |

ప్రేయో రసపదూర్జస్వి పర్యాయోక్తం సమాహితమ్ || ౨.౫||

ఉదాత్తాపహ్నుతిశ్లేషవిశేషాస్తుల్యయోగితా |

విరోధాప్రస్తుతస్తోత్రే వ్యాజస్తుతినదర్శనే || ౨.౬||

సహోక్తిః పరివృత్త్యాశీః సక్ష్మీర్ణమథ భావికమ్ |

ఇతి వాచామలఙ్కారా దర్శితాః పూర్వసూరిభిః || ౨.౭||

నానావస్థం పదార్థానాం రూపం సాక్షాద్వివృణ్వతి |

స్వభావోక్తిశ్చ జాతిశ్చేత్యాద్యా సాలఙ్కృతిర్యథా || ౨.౮||

తుణ్డెరాతామ్రకుటిలైః పక్షైర్లరితకోమలైః |

త్రిపర్ణరాజిభిః కణ్డైరేతే మణ్డుగిరః శుకాః || ౨.౯||

కలక్వణితగర్భేణ కణ్డేనాఘూర్ణితేక్షణః |

పారావతః పరిభ్రమ్య రిరంసుశ్చుమ్పతి ప్రియామ్ || ౨.౧౦||

బధ్నన్నఙ్గేషు రోమాఞ్చం కుర్వన్మనసి నిర్వృతిమ్ |

నేత్రే చామీలయన్నేష ప్రియాస్పర్శః ప్రవర్తతే || ౨.౧౧||

కణ్డేకాలః కరస్థన కపాలేనేన్ద్రశేఖరః |

జటాభిః స్నిగ్ధతామ్రాభిరావిరాసీదస్వపధ్వజః ॥ ౨.౧౨ ॥
 జాతిక్రియాగుణద్రవ్యస్వభావాఖ్యానమీదృశమ్ ।
 శాస్త్రేష్వస్యైవ సామ్రాజ్యం కావ్యేష్వప్యేతదీప్సితమ్ ॥ ౨.౧౩ ॥
 యథాకథఞ్చిత్సాదృశ్యం యత్రోద్భూతం ప్రతీయతే ।
 ఉపమా నామ తస్యాః ప్రపఞ్చోదయం ప్రదర్శ్యతే ॥ ౨.౧౪ ॥
 ఆమోఘరుహమివాతామ్రం ముగ్ధే కరతలం తవ ।
 ఇతి ధరోపమా సాక్షాత్తుల్యధర్మప్రదర్శనాత్ ॥ ౨.౧౫ ॥
 రాజీవమివ తే వక్త్రం నేత్రే నీలోత్పలే ఇవ ।
 ఇయం ప్రతీయమానైకధర్మా వస్తూపమైవ సా ॥ ౨.౧౬ ॥
 త్వదాననమివోన్నిద్రమరవిన్దమభూదితి ।
 సా ప్రసిద్ధివిపర్యాసాద్విపర్యాసోపమేష్యతే ॥ ౨.౧౭ ॥
 తవాననమివామ్భోజమమ్భోజమివ తే ముఖమ్ ।
 ఇత్యన్యోన్యోపమా నేయమన్యోన్యోత్కర్షణంసినీ ॥ ౨.౧౮ ॥
 త్వన్ముఖం కమలేనైవ తుల్యం నాన్యేన కేన చిత్ ।
 ఇత్యన్యసామ్యవ్యావృత్తేరియం సా నియమోపమా ॥ ౨.౧౯ ॥
 పద్మం తావత్తవాన్వేతి ముఖమన్యచ్చ తాదృశమ్ ।
 ఆస్తి చేదస్తు తత్కారీత్యసావనియమోపమా ॥ ౨.౨౦ ॥
 సముచ్చయోపమాప్యస్తి న కాన్వైవ ముఖం తవ ।
 హ్లాదనాఖ్యేన చాన్వేతి కర్మణేన్దమితిదృశీ ॥ ౨.౨౧ ॥
 త్వయ్యేవ త్వన్ముఖం దృష్టం దృశ్యతే దివి చన్ద్రమాః ।
 ఇయత్యేవ భిదా నాన్యేత్యసావతిశయోపమా ॥ ౨.౨౨ ॥
 మయ్యేవాస్యా ముకహ్నిగ్రిత్యలమిన్దోర్వికత్తనైః ।
 పద్మైపి సా యదస్త్యేవేత్యసావుత్ప్రేక్షితోపమా ॥ ౨.౨౩ ॥
 యది కిం చిద్భవేత్పద్మం సుభ్రు విభ్రాన్తలోచనమ్ ।
 తత్రే ముఖశ్రియం ధత్తామిత్యసావద్భుతోపమా ॥ ౨.౨౪ ॥
 శశీత్స్యత్రేక్ష్య తన్వజ్ఞీ త్వన్ముఖం త్వన్ముఖాశయా ।
 ఇన్ద్రమప్యనుధావామీత్యేషా మోహోపమా స్మృతా ॥ ౨.౨౫ ॥

కిం పద్మమస్తరాభాన్తాలి కిం తే లోలేక్షణం ముఖమ్ |
 మమ దోలాయతే చిత్తమితీయం సంశయోపమా || ౨.౨౬||
 న పద్మస్యేస్తునిగ్రాహ్యస్యేస్తులజ్జాకరీ ద్యుతిః |
 ఆతస్త్యన్ముఖమేవేదమిత్యసౌ నిర్ణయోపమా || ౨.౨౭||
 శిశిరాంశుప్రతస్పర్ధి శ్రీమత్సురభిగన్ధి చ |
 అమోఘజమివ తే వక్త్రమితి శ్లేషోపమా స్మృతా || ౨.౨౮||
 సరూపశబ్దవాచ్యత్వాత్సా సమానోపమా యథా |
 బాలేశోద్యానమాలేయం సాలకాననశోభినీ || ౨.౨౯||
 పద్మం బహురజశ్చన్ద్రః క్షయా తాభ్యాం తవాననమ్ |
 సమానమపి సోత్సేకమితి నిన్దోపమా స్మృతా || ౨.౩౦||
 బ్రహ్మణోఽప్యధృవః పద్మశ్చన్ద్రః శమ్భుశిరోధృతః |
 తౌ తుల్యా త్వన్ముఖేనేతి సా ప్రశంసోపమోచ్యతే || ౨.౩౧||
 చన్ద్రేణ త్వన్ముఖం తుల్యమిత్యాచిఖ్యాను మే మనః |
 స గుణో వాస్తు దోషో వేత్యాచిఖ్యాసోపమాం విదుః || ౨.౩౨||
 శతపత్రం శరచ్ఛన్ద్రస్త్యదాననమితి త్రయమ్ |
 పరస్పరవిరోధీతి సా విరోధోపమా మతా || ౨.౩౩||
 న జాతు శక్తిరిన్దోస్తే ముఖేన ప్రతిగర్జితుమ్ |
 కలజ్కీనో జడస్యేతి ప్రతిషేధోపమైవ సా || ౨.౩౪||
 మృగేక్షణాఙ్కం తే వక్త్రం మృగేణైవాఙ్కితః శశి |
 తథాపి సమ ఏవాసౌ నోత్కర్షీతి చటూపమా || ౨.౩౫||
 న పద్మం ముఖమేవేదం న భృగ్గౌ చక్షుషీ ఇమే |
 ఇతి విస్పష్టసాదృశ్యాత్తత్త్వాఖ్యానోపమైవ సా || ౨.౩౬||
 చన్ద్రారవిన్దయోః కాన్తిమతిక్రమ్య ముఖం తవ |
 ఆత్మవైవాభవత్తుల్యమిత్యసాధారణోపమా || ౨.౩౭||
 సర్వపద్మప్రభాసారః సమాహృత ఇవ క్వచిత్ |
 త్వదాననం విభాతీతి తామభూతోపమాం విదుః || ౨.౩౮||
 చన్ద్రబిమ్బాదివ విషం చన్దనాదివ పావకః |
 పరుషా వాగితో వక్త్రాదిత్యసమ్భావితోపమా || ౨.౩౯||

చన్దనోదకచన్ద్రాంశుచన్ద్రకాన్తాదిశీతలః ।

స్పర్శస్తవేత్యతిశయం బోధయన్తి బహూపమా ॥ ౨.౪౦॥

చన్ద్రబిమ్బాదివోక్తిర్ణం పద్మగర్భాదివోద్ధృతమ్ ।

తవ తన్వజ్ఞీ వదనమిత్యసౌ విక్రియోపమా ॥ ౨.౪౧॥

పూష్ట్యాతప ఇవాష్టీవ పూషా వ్యోమ్నీవ వాసరః ।

విక్రమస్త్యయ్యధాల్లక్ష్మీమితి మాలోపమా మతా ॥ ౨.౪౨॥

వాక్యర్థేనైవ వాక్యార్థః కోఽపి యద్యుపమీయతే ।

ఏకానేకేవశబ్దత్వాత్సా వాక్యార్థోపమా ద్విధా ॥ ౨.౪౩॥

త్వదాననమధీరాక్షమావిర్దశనదీధితిః ।

భ్రమదభృజ్మిమివాలక్ష్యకేసరం భాతి పజ్కజమ్ ॥ ౨.౪౪॥

నలిన్యా ఇవ తన్వజ్ఞ్యాస్తస్యాః పద్మమివాననమ్ ।

మయా మధువ్రతేనేవ పాయం పాయమరమ్యత ॥ ౨.౪౫॥

వస్తు కిచ్ఛేదుపన్యస్య న్యసనాత్తత్సధర్మణః ।

సామ్యప్రతీతిరస్తీతి ప్రతివస్తూపమా యథా ॥ ౨.౪౬॥

నైకోఽపి త్వాదృశోఽద్యాపి జాయమానేషు రాజసు ।

నను ద్వితీయో నాస్త్యేవ పారిజాతస్య పాదపః ॥ ౨.౪౭॥

అధికేన సమీకృత్య హీనమేకక్రియావిధౌ ।

యద్భువన్తి స్మృతా సేయం తుల్యయోగోపమా యథా ॥ ౨.౪౮॥

దివో జగర్తి రజ్ఞాయై పులోమారిర్భువో భవాన్ ।

అసురాస్తేన హన్యన్తే సావలేపాస్త్యయా నృపాః ॥ ౨.౪౯॥

కాన్త్యా చన్ద్రమసం ధామ్నా సూర్యం ధైర్యేణ చార్ణవమ్ ।

రాజన్ననుకరోషీతి సైషా హేతూపమా మతా ॥ ౨.౫౦॥

న లిజ్జవచనే భిన్నే న హీనాధికతాపి వా ।

ఉపమాదూషణాయాలం యత్రోద్వేగో న ధీమతామ్ ॥ ౨.౫౧॥

స్త్రీవ గచ్ఛతి షణ్ణోఽయం వక్త్యేషా స్త్రీ పుమానివ ।

ప్రాణా ఇవ ప్రియోఽయం మే విద్యా ధనమివార్జితా ॥ ౨.౫౨॥

భవానివ మహిపాల దేవరాజో విరాజతే ।

అలమంశుమతః కణ్ణామారోఢుం తేజసా నృపః ॥ ౨.౫౩॥

ఇత్యేవమాదౌ సౌభాగ్యం న జహాత్యేవ జాతు చిత్ ॥

అన్త్యేవ క్వ చిదుద్వేగః ప్రయోగే వాగ్విదాం యథా ॥ ౨.౫౪॥

హంసీవ ధవలశ్చన్ద్రః సరాంసీవామలం నభః ॥

భర్తృభక్తో భటః శ్వేవ ఖద్యోతో భాతి భానువత్ ॥ ౨.౫౫॥

ఈదృశం వర్జ్యతే సద్భిః కారణం తత్ర చిన్త్యతామ్ ॥

గుణదోషవిచారాయ స్వయమేవ మనీషిభిః ॥ ౨.౫౬॥

ఇవద్వాయథాశబ్దాః సమాననిభసన్నిభాః ॥

తుల్యసంజ్ఞాశసీకాశప్రకాశప్రతిరూపకాః ॥ ౨.౫౭॥

ప్రతిపక్షప్రతిద్వన్ద్విప్రత్యసీకవిరోధినః ॥

సదృశసదృశసంవాదినజాతీయానువాదినః ॥ ౨.౫౮॥

ప్రతిబిమ్బప్రతిచ్ఛన్దసరూపసమసమ్మితాః ॥

సలక్షణసదృశాభసపక్షోపమితోపమాః ॥ ౨.౫౯॥

కల్పదేశీయదేశ్యాదిః ప్రఖ్యప్రతినిధీ అపి ॥

సవర్ణతులితౌ శబ్దౌ యే చాన్యూనార్థవాదినః ॥ ౨.౬౦॥

సమాసశ్చ బహువ్రీహిః శశాఙ్కవదనాదిషు ॥

స్పర్ధతే జయతి ద్వేష్టి ద్రుహ్యతి ప్రతిగర్జతి ॥ ౨.౬౧॥

ఆక్రోశత్యవజానాతి కదర్థయతి నిన్దతి ॥

విడమ్బయతి సన్దత్యే హసతీర్ష్యత్యనూయతి ॥ ౨.౬౨॥

తస్య ముష్టాతి సౌభాగ్యం తస్య కాన్తిం విలుమ్బతి ॥

తేన సార్థం విగృహ్ణాతి తులాం తేనాధిరోహతి ॥ ౨.౬౩॥

తత్పదవ్యాం పదం ధత్తే తస్య కణ్ణం విగాహతే ॥

తమన్వేత్యనుబద్నాతి తచ్ఛీలం తన్నిషేధతి ॥ ౨.౬౪॥

తస్య చానుకరోతీతి శబ్దాః సాదృశ్యనూచకాః ॥

ఉపమాయామిమే ప్రోక్తాః కవీనాం బుద్ధిసౌఖ్యదాః ॥ ౨.౬౫॥ ఇత్యుపమాచక్రమ్ ॥

ఉపమైవ తిరోభూతభేదా రూపకముచ్యతే ॥

యథా బాహులతా పాణిపద్మం చరణపల్లవః ॥ ౨.౬౬॥

అఙ్గుల్యః పల్లవాన్యాసన్కుసుమాని నఖార్చిషః ।
 బాహూ లతే వసన్తశీన్త్వం నః ప్రత్యక్షచారిణీ ॥ ౨.౬౭ ॥
 ఇత్యేతదసమస్తాఖ్యం సమస్తం పూర్వరూపకమ్ ।
 స్మితం ముఖేన్దోర్జ్యోతేన్నుతి సమస్తవ్యస్తరూపకమ్ ॥ ౨.౬౮ ॥
 తామ్రాఙ్గులిదలశ్రేణీ నఖదీధితికేసరమ్ ।
 ధ్రియతే మూర్ధ్ని భూపాలైర్భవచ్ఛరణపఙ్కజమ్ ॥ ౨.౬౯ ॥
 అఙ్గుల్యాదౌ దలాదిత్వం పాదే చారోప్య పద్మతామ్ ।
 తద్యోగ్యస్థానవిన్యాసాదేతత్సకలరూపకమ్ ॥ ౨.౭౦ ॥
 అకస్మాదేవ తే చణ్డి స్ఫురితాధరపల్లవమ్ ।
 ముఖం ముక్తారుచో ధత్తే ధర్మామృఃకణమఙ్గారీః ॥ ౨.౭౧ ॥
 మఙ్గారీకృత్యధర్మామృః పల్లవీకృత్య చాధరమ్ ।
 నాన్యథా కృతమత్రాస్యమతోఽవయవరూపకమ్ ॥ ౨.౭౨ ॥
 వర్ణితభ్రు గలద్ధర్మజలమాలోహితేక్షణమ్ ।
 వివృణోతి మదావస్థామిదం వదనపఙ్కజమ్ ॥ ౨.౭౩ ॥
 అవికృత్య ముఖాఙ్గాని ముఖమేవారవిన్దతామ్ ।
 ఆసీద్గమితమత్రేదమతోఽవయవిరూపకమ్ ॥ ౨.౭౪ ॥
 మదపాటలగణ్డేన రక్తనేత్రోత్పలేన తే ।
 ముఖేన మగ్ధః సోఽప్యేష జనో రాగమయః క్షః ॥ ౨.౭౫ ॥
 ఏకాఙ్కరూపకం చైతదేవం ద్విప్రభృతీన్యపి ।
 అఙ్గాని రూపయన్త్యత్ర యోగాయోగౌ భిదాకరౌ ॥ ౨.౭౬ ॥
 స్మితపుష్పౌజ్జ్వలం లోలనేత్రభృఙ్గమిదం ముఖమ్ ।
 ఇతి పుష్పద్విరేఫాణాం సఙ్కత్యా యుక్తరూపకమ్ ॥ ౨.౭౭ ॥
 ఇదమార్ధస్మితజ్యోత్స్నం స్నిగ్ధనేత్రోత్పలం ముఖమ్ ।
 ఇతి జ్యోత్స్నోత్పలాయోగాదయుక్తం నామ రూపకమ్ ॥ ౨.౭౮ ॥
 రూపణాదఙ్గినోఽఙ్గానాం రూపణారూపణాశ్రయాత్ ।
 రూపకం విషమం నామ లలితం జాయతే యథా ॥ ౨.౭౯ ॥
 మదరక్తకపోలేన మన్మథస్త్వమ్మఖేష్టనా ।
 నర్తితభ్రూలతేనాలం మర్దితుం భువనత్రయమ్ ॥ ౨.౮౦ ॥

హరిపాదః శిరోలగ్నజహ్నుకన్యాజలాంశుకః ।
 జయత్యసురనిఃశఙ్కసురానన్తోత్సవధ్వజః ॥ ౨.౮౦॥
 విశేషణసమగ్రస్య రూపం కేతోర్యదీదృశమ్ ।
 పాదే తదర్పణాదేతత్సవిశేషణరూపకమ్ ॥ ౨.౮౨॥
 న మీలయతి పద్మాని న నభోఽప్యవగాహతే ।
 త్వన్ముఖేన్దుర్మమాసూనాం హరణాయైవ కల్పతే ॥ ౨.౮౩॥
 అక్రియా చన్ద్రకార్యాణామన్యకార్యస్య చ క్రియా ।
 ఆత్ర సన్దర్శ్యతే యస్మాద్విరుద్ధం నామ రూపకమ్ ॥ ౨.౮౪॥
 గామ్భిర్యేణ సముద్రోఽసి గౌరవేణాసి పర్వతః ।
 కామదత్వాచ్చ లోకానామసి త్వం కల్పపాదపః ॥ ౨.౮౫॥
 గామ్భిర్యప్రముఖైరత్ర హేతుభిః సాగరో గిరిః ।
 కల్పద్రుమశ్చ క్రియతే తదిదం హేతురూపకమ్ ॥ ౨.౮౬॥
 రాజహంసోపభోగార్థం భ్రమరప్రార్థ్యసౌరభమ్ ।
 సఖి వక్త్రాముబ్జమిదం తవేతి శ్లేష్టరూపకమ్ ॥ ౨.౮౭॥
 ఇష్టం సాధర్యవైధర్యదర్శనాద్ధౌణముఖ్యయోః ।
 ఉపమావ్యతిరేకాఖ్యం రూపకాద్వితయం యథా ॥ ౨.౮౮॥
 ఆయమాలోహితచ్ఛాయో మదేన ముఖచన్ద్రమాః ।
 సన్నద్ధోదయరాగస్య చన్ద్రస్య ప్రతిగర్జతి ॥ ౨.౮౯॥
 చన్ద్రమాః పీయతే దేవైర్మయా త్వన్ముఖచన్ద్రమాః ।
 అసమగ్రోఽప్యసౌ శశ్వదాపూర్ణమణ్ణలః ॥ ౨.౯౦॥
 ముఖచన్ద్రస్య చన్ద్రత్వమిత్థమన్యోపతాపినః ।
 న తే సున్దరి సంవాదీత్యేతదాక్షేపరూపకమ్ ॥ ౨.౯౧॥
 ముఖేన్దురపి తే చణ్ణీ మాం నిర్దహతి నిర్దయమ్ ।
 భాగ్యదోషాన్మమైవేతి తత్సమాధానరూపకమ్ ॥ ౨.౯౨॥
 ముఖపఙ్కజరజ్జేఽస్మిన్పూలతానర్తకీ తవ ।
 లీలాన్మత్యం కరోతితి రమ్యం రూపకరూపకమ్ ॥ ౨.౯౩॥
 వైతన్ముఖమిదం పద్మం త నేత్రే భ్రమరావిమౌ ।

ఏతాని కేసరాణ్యేవ నైతా దన్తార్చిషస్తవ ॥ ౨.౯౪॥

ముఖాదిత్వం నివర్త్యైవ పద్మాదిత్వేన రూపణాత్ ।
ఉద్భావితగుణోత్కర్షం తత్త్వాపహ్నావరూపకమ్ ॥ ౨.౯౫॥

న పర్యంతో వికల్పానాం రూపకోపమయోరతః ।
దిఙ్మోత్రం దర్శితం ధీరైరనుక్తమనుమీయతామ్ ॥ ౨.౯౬॥ ఇతి రూపకచక్రమ్ ॥

జాతిక్రియాగుణద్రవ్యవాచినైకత్ర వర్తినా ।
సర్వవాక్యోపకారశ్చేత్తమాహుర్దీపకం యథా ॥ ౨.౯౭॥

పవనో దక్షిణః పార్శ్వం జీర్ణం హరతి వీరుధామ్ ।
స ఏవావనతాఙ్గీనాం మానభఙ్గాయ కల్పతే ॥ ౨.౯౮॥

చరన్తి చతురమ్భాధివేలోద్ధ్యానేషు దన్తినః ।
చక్రవాలాద్రికుఙ్ఘోషు కున్దభాసో గుణాశ్చ తే ॥ ౨.౯౯॥

శ్యామలాః ప్రావృషేణ్యాభిర్దిశో జీమూతపక్ష్టిభిః ।
భువశ్చ సుకుమారాభిర్నవశాద్వలరాజిభిః ॥ ౨.౧౦౦॥

విష్టునా విక్రమస్థేన దానవానాం విభూతయః ।
క్వాపి నీతాః కుతోఽప్యాసన్నానీతా దేవేతర్థయః ॥ ౨.౧౦౧॥

ఇత్యాదిదీపకాన్యక్తాన్యేవం మధ్యాన్తయోరపి ।
వాక్యయోర్దర్శయిష్యామః కాని చిత్తాని తద్యథా ॥ ౨.౧౦౨॥

నృత్యన్తి నిచులోత్సజ్గే గాయన్తి చ కలాపినః ।
బద్ధన్తి చ పయోదేషు దృశో హర్షాశ్రుగర్భిణీః ॥ ౨.౧౦౩॥

మన్దో గన్ధవహః ఞారో వహ్నిర్నిన్దశ్చ జాయతే ।
చర్చాచన్దనపాతశ్చ శస్త్రపాతః ప్రవాసినామ్ ॥ ౨.౧౦౪॥

జలం జలధరోద్ధీర్ణం కులం గృహశిఖణీనామ్ ।
చలం చ తడితాం దామ బలం కుసుమధన్వనః ॥ ౨.౧౦౫॥

త్వయా నీలోత్పలం కర్ణే స్మరేణాస్త్రం శరాసనే ।
మయాపి మరణే చేతస్త్రయమేతత్పమం కృతమ్ ॥ ౨.౧౦౬॥

శుక్లః శ్వేతార్చిషో వృద్ధ్యై పక్షః పఞ్చాశరస్య సః ।
స చ రాగస్య రాగోఽపి యానాం రత్సుత్యవశ్రియః ॥ ౨.౧౦౭॥

ఇత్యాదిదీపకత్వేఽపి పూర్వపూర్వవ్యపేక్షిణీ ।
 వాక్యమాలా ప్రయుక్తేతి తన్మాలాదీపకం మతమ్ ॥ ౨.౧౦౮ ॥
 అవలేపమనన్గస్య వర్ధయన్తి బలాహకాః ।
 కర్మయన్తి తు ధర్మస్య మారుతోద్ధూతశీకరాః ॥ ౨.౧౦౯ ॥
 అవలేపపదేనాత్ర బలాహకపదేన చ ।
 క్రియే విరుద్ధే సంయుక్తే తద్విరుద్ధార్థదీపకమ్ ॥ ౨.౧౧౦ ॥
 హరత్యాభోగమాశానాం గృహ్లాతి జ్యోతిషాం గణమ్ ।
 ఆదత్తే చాద్య మే ప్రాణానసౌ జలధరావలీ ॥ ౨.౧౧౧ ॥
 అనేకశాభోపాదానాత్క్రియైకవాత్ర దీప్యతే ।
 యతో జలధరావల్యా తస్మాదేకార్థదీపకమ్ ॥ ౨.౧౧౨ ॥
 హృద్యగన్ధవహస్తుజ్ఞాస్తమాలశ్యామలత్విషః ।
 దివి భ్రమన్తి జీమూతా భువి చైతే మతన్జజాః ॥ ౨.౧౧౩ ॥
 ఆత్ర ధర్మైరభిన్నానామభ్రాణాం దన్తినాం తథా ।
 భ్రమణేనైవ సమ్బన్ధ ఇతి శ్లిష్టార్థదీపకమ్ ॥ ౨.౧౧౪ ॥
 అనేనైవ ప్రకారేణ శేషాణామపి దీపకే ।
 వికల్పానామవగతిర్విధాతవ్యా విచక్షణైః ॥ ౨.౧౧౫ ॥ ఇతి దీపకచక్రమ్ ॥
 ఆర్థావృత్తిః పదావృత్తిరుభయావృత్తిరేవ చ ।
 దీపకస్థాన ఏవేష్టమలక్ష్కారత్రయం యథా ॥ ౨.౧౧౬ ॥
 వికసన్తి కదమ్బాని స్ఫుటన్తి కుటజద్రుమాః ।
 ఉన్మీలన్తి చ కన్దల్యో దలన్తి కకుభాని చ ॥ ౨.౧౧౭ ॥
 ఉత్కణ్ఠయతి మేఘానాం మాలా వృన్దం కలాపినామ్ ।
 యూనాం చోత్కణ్ఠయత్యేష మానసం మకరధ్వజః ॥ ౨.౧౧౮ ॥
 జిత్వా విశ్వం భవానత్ర విహరత్యవరోధనైః ।
 విహరత్యవసరోభిన్తే రిపువర్గో దివం గతః ॥ ౨.౧౧౯ ॥ ఇత్యావృత్తిచక్రమ్ ॥
 ప్రతిషేధోక్తిరాక్షేపస్త్రైకాల్యాపేక్షయా త్రిధా ।
 అథాస్య పునరాక్షేప్యభేదానన్త్యాదనన్తతా ॥ ౨.౧౨౦ ॥
 అనన్జః పంచుభిః పుష్పైర్విశ్వం వ్యజయతేషుభిః ।

ఇత్యసమ్భవ్యమథవా విచిత్రా వస్తుశక్తయః ॥ ౨.౧౨౧॥

ఇత్యసన్గజయాయోగబుద్ధిరేతుబలాదిహ ।

ప్రవృత్తైవ యదాక్షిప్తా వృత్తాక్షేపః స ఈదృశః ॥ ౨.౧౨౨॥

కుతః కువలయం కర్ణే కరోషి కలభాషిణి ।

కిమపాఙ్గమపర్యాప్తమస్మిన్కర్మణి మన్యసే ॥ ౨.౧౨౩॥

స వర్తమానాక్షేపోఽయం కుర్వత్యేవాసితోత్పలమ్ ।

కర్ణే కా చిత్ప్రియేణైవం చాటుకారేణ రుధ్యతే ॥ ౨.౧౨౪॥

సత్యం బ్రవీమి న త్వం మాం ద్రష్టుం వల్లభ లప్స్యసే ।

అన్యమప్సవనసంక్రాన్తలాక్షారక్తేన చక్షుష ॥ ౨.౧౨౫॥

సోఽయం భవిష్యదాక్షేపః ప్రాగేవాతిమనస్వినీ ।

కదాచిదపరాధోఽస్య భావిత్యేవమరున్ధ యత్ ॥ ౨.౧౨౬॥

తవ తన్వజ్గి మిథ్యైవ రూఢమజ్గేషు మార్దవమ్ ।

యది సత్యం మృదూన్యేవ కిమకాణ్ఠే రుజన్తి మామ్ ॥ ౨.౧౨౭॥

ధర్మాక్షేపోఽయమాక్షిప్తమఙ్గనాగాత్రమార్దవమ్ ।

కాముకేన యదత్త్రైవం కర్మణా తద్విరోధినా ॥ ౨.౧౨౮॥

సున్దరీ సా న వేత్యేష వివేకః కేన జాయతే ।

ప్రభామాత్రం హి తరలం దృశ్యతే న తదాశ్రయః ॥ ౨.౧౨౯॥

ధర్మాక్షేపోఽయమాక్షిప్తో ధర్మీ ధర్మం ప్రభాహ్వయమ్ ।

అనుజ్ఞాయైవ యద్రూపమత్యాశ్చర్యం వివక్షతా ॥ ౨.౧౩౦॥

చక్షుషీ తవ రజ్యేతే స్ఫురత్యధరపల్లవః ।

శ్రువౌ చ భుగ్నౌ న తథాప్యదుష్టస్యాస్తి మే భయమ్ ॥ ౨.౧౩౧॥

స ఏష కారణాక్షేపః ప్రధానం కారణం భియః ।

స్వాపరాధో నిషిద్ధోఽత్ర యత్ప్రియేణ పటీయసా ॥ ౨.౧౩౨॥

దూరే ప్రియతమః సోఽయమాగతో జలదాగమః ।

దృష్టశ్చ ఫుల్లా నిచులా న మృతా చాస్మి కిం న్విదమ్ ॥ ౨.౧౩౩॥

కార్యాక్షేపః స కార్యస్య మరణస్య నివర్తనాత్ ।

తత్కారణముపన్యస్య దారుణం జలదాగమమ్ ॥ ౨.౧౩౪॥

న చిరం మమ తాపాయ తవ యాత్రా భవిష్యతి ।
 యది యాస్యసి యాతవ్యమలమాశక్కుయాత్ర తే ॥ ౨.౧౩౫॥
 ఇత్యనుజ్ఞాముఖేనైవ కన్తస్యాక్షిప్యతే గతిః ।
 మరణం సూచయన్త్యైవ సోఽనుజ్ఞాక్షేప ఉచ్యతే ॥ ౨.౧౩౬॥
 ధనం చ బహు లభ్యం తే సుఖం క్షేమం చ వర్తమాని ।
 న చ మే ప్రాణసంస్థాహస్తథాపి ప్రియ మా స్మ గాః ॥ ౨.౧౩౭॥
 ఇత్యాచక్షాణయా హేతుాన్నియయాత్రానుబంధినః ।
 ప్రభుత్వేనైవ రుద్ధస్తత్ప్రభుత్వాక్షేప ఉచ్యతే ॥ ౨.౧౩౮॥
 జీవితాశా బలవతీ ధనాశా దుర్బలా మమ ।
 గచ్ఛ తిష్ఠ వా కాన్త స్వావస్థా తు నివేదితా ॥ ౨.౧౩౯॥
 అసావనాదరాక్షేపో యదనాదరవద్వచః ।
 ప్రియప్రయాణం రున్ధత్యా ప్రయుక్తమిహ రక్తయా ॥ ౨.౧౪౦॥
 గచ్ఛ గచ్ఛసి చేత్కాన్త పన్ధానః సన్తు తే శివాః ।
 మమాపి జన్మ తత్త్వైవ భూయాద్యత్ర గతో భవాన్ ॥ ౨.౧౪౧॥
 ఇత్యాశీర్షచనాక్షేపో యదాశీర్షాదవర్తనా ।
 స్వావస్థాం సూచయన్త్యైవ కాన్తయాత్రా నిషిధ్యతే ॥ ౨.౧౪౨॥
 యది సత్త్వైవ యాత్రా తే కాప్యన్యా మృగ్యతాం త్వయా ।
 అహమద్వైవ రుద్ధాస్మి రన్ధ్రాపేక్షేణ మృత్యునా ॥ ౨.౧౪౩॥
 ఇత్యేష పరుషాక్షేపః పరుషాక్షరపూర్వకమ్ ।
 కాన్తస్యాక్షిప్యతే యస్మాత్ప్రస్థానం ప్రేమనిఘ్నయా ॥ ౨.౧౪౪॥
 గన్తా చేద్గచ్ఛ తూర్ణం తే కర్ణౌ యాన్తి పురా రవాః ।
 ఆర్తబన్ధముఖోద్గీర్ణాః ప్రయాణపరిపన్ధినః ॥ ౨.౧౪౫॥
 సాచివ్యాక్షేప ఏవైష యదత్ర ప్రతిషిధ్యతే ।
 ప్రియప్రయాణం సాచివ్యం కుర్వత్యేవాతిరక్తయా ॥ ౨.౧౪౬॥
 గచ్ఛేతి వక్తుమిచ్ఛామి మత్ప్రియ త్వత్ప్రియైషిణీ ।
 నిర్గచ్ఛతి ముఖాద్వాణీ మా గా ఇతి కరోమి కిమ్ ॥ ౨.౧౪౭॥
 యత్నాక్షేపః స యత్నస్య కృతస్యానిష్ఠవస్తుని ।

విపరీతఫలోత్పత్తేరానర్థకోపదర్శనాత్ || ౨.౧౪౮||
 క్షణం దర్శనవిఘ్నాయ పక్షస్పందాయ కుప్యతః |
 ప్రేక్షుః ప్రయాణం త్వం బ్రూహి మయా తస్యేష్టమిష్యతే || ౨.౧౪౯||
 సోఽయం పరవశాక్షేపో యత్ప్రేమపరతన్త్రయా |
 తయా నిషిధ్యతే యాత్రాన్యస్యార్థసోపసూచనత్ || ౨.౧౫౦||
 సహిష్యే విరహం నాథ దేహ్యాదృశ్యాజ్ఞానం మమ |
 యదక్షనేత్రాం కన్దర్పః ప్రహర్తా మాం న పశ్యతి || ౨.౧౫౧||
 దుష్కరం జీవనోపాయముపన్యస్యోపరుధ్యతే |
 పత్యుః ప్రస్థానమిత్యాహురుపాయాక్షేపమీదృశమ్ || ౨.౧౫౨||
 ప్రవృత్తైవ ప్రయామీతి వాణీ వల్లభ తే ముఖాత్ |
 అయతాపి త్వయేదాసీం మన్దప్రేక్షా మమాస్తి కిమ్ || ౨.౧౫౩||
 రోషాక్షేపోఽయముద్రిక్తస్నేహనిర్యన్త్రితాత్మనా |
 సంరబ్ధయా ప్రియారబ్ధం ప్రయాణం యన్నిషిధ్యతే || ౨.౧౫౪||
 ముగ్ధా కాన్తస్య యాత్రోక్తిశ్రవణాదేవ మూర్ఛితా |
 బుద్ధ్యా వక్త్రీ ప్రియం దృష్ట్వా కిం చిరేణాగతో భవాన్ || ౨.౧౫౫||
 ఇతి తత్కాలసమ్భూతమూర్ఛయాక్షిప్యతే గతిః |
 కాన్తస్య కాతరాజ్ఞ్యా యస్మూర్చాక్షేప స ఈదృశః || ౨.౧౫౬||
 నాపూతం న కృతం కర్తే స్త్రీభిర్మధుని నార్పితమ్ |
 త్వద్ద్విషాం దీర్ఘికాన్యేవ విశిష్టం సీలముత్పలమ్ || ౨.౧౫౭||
 అసావనుక్రోశాక్షేపః సానుక్రోశమవోత్పలే |
 వ్యావర్త్య కర్మ తద్యోగ్యం శోచ్యావస్థోపదర్శనాత్ || ౨.౧౫౮||
 ఆమృతాత్మని పద్మానాం ద్వేష్టరి స్నిగ్ధతారకే |
 ముఖేన్దౌ తవ సత్యస్మిన్నపరేణ కిమిష్టనా || ౨.౧౫౯||
 ఇతి ముఖ్యేస్తురాక్షిప్తో గుణాన్గోణేన్దవర్తినః |
 తత్సమాన్దర్శయిత్వేహ శ్చిష్టాక్షేపస్తథావిధః || ౨.౧౬౦||
 ఆర్థో న సమ్భృతః కశ్చిన్న విద్యా కా చిదర్పితా |
 న తపః సఞ్చిన్తం కిం చిద్ధతం చ సకలం వయః || ౨.౧౬౧||

అసావనుశయాక్షేపో యస్మాదనుశయోత్తరమ్ |
 అర్ధారణ్ణాదేర్వాస్యవృత్తిర్ధిృతేహ గతాయుషా || ౨.౧౬౨||
 కిమయం శరదమ్భోదః కిం వా హంసకదమ్భకమ్ |
 రుతం నూపురసంవాది శ్రూయతే తన్న తోయదః || ౨.౧౬౩||
 ఇత్యయం సంశయాక్షేపః సంశయో యన్నివర్త్యతే |
 ధర్మేణ హంససులభేనాస్పృష్టఘనజానితా || ౨.౧౬౪||
 చిత్రమాక్రాంతవిశోఽపి విక్రమస్తే న తృప్యతి |
 కదా వా దృశ్యతే తృప్తిరుదీర్ఘస్య హవిర్భుజః || ౨.౧౬౫||
 ఆయమర్ధాంతరాక్షేపః ప్రకాంతో యన్నివార్యతే |
 విస్మయోఽర్థాంతరస్యేహ దర్శనాత్తత్సధర్మణః || ౨.౧౬౬||
 న స్తూయసే నరేన్ద్రా త్వం దదాసీతి కదా చన |
 స్వమేవ మత్వా గృహ్ణాన్తి యతస్తద్ధనమర్థినః || ౨.౧౬౭||
 ఇత్యేవమాదిరాక్షేపో హేత్వాక్షేప ఇతి స్మృతః |
 అనేవైవ దిశాన్యేఽపి వికల్పాః శక్యమూహితుమ్ || ౨.౧౬౮|| ఇత్యాక్షేపచక్రమ్ ||
 జ్ఞేయహోఽర్ధాంతరన్యాసో వస్తు ప్రస్తుత్య కిం చన |
 తత్సాధనసమర్థస్య న్యాసో యోఽన్యస్య వస్తునః || ౨.౧౬౯||
 విశ్వవ్యాపీ విశేషస్థః శ్లేషావిద్ధో విరోధవాన్ |
 ఆయుక్తకారీ యుక్తాత్మా యుక్తాయుక్తో విపర్యయః || ౨.౧౭౦||
 ఇత్యేవమాదయో భేదాః ప్రయోగేష్వస్య లక్షితాః |
 ఉదాహరణమాలైషాం రూపవ్యక్త్యై నిదర్శ్యతే || ౨.౧౭౧||
 భగవన్తౌ జగన్నేత్రే సూర్యాచన్ద్రమసావపి |
 పశ్య గచ్ఛత ఏవాస్తం నియతిః కేన లక్ష్మ్యతే || ౨.౧౭౨||
 పయోముచః పరీతాపం హరన్త్యేవ శరీరిణామ్ |
 నవాత్మలాభో మహతాం పరదుఃఖోపశాన్తయే || ౨.౧౭౩||
 ఉత్పాదయతి లోకస్య ప్రీతిం మలయమారుతః |
 నను దాక్షిణ్యసమ్పన్నః సర్వస్య భవతి ప్రీయః || ౨.౧౭౪||
 జగదానన్దయత్యేష మలినోఽపి నిశాకరః |
 అనుగృహ్ణోతి హి పరాన్సదోషోఽపి ద్విజేశ్వరః || ౨.౧౭౫||

మధుపానకలాత్కణ్ఠాన్నిర్గతోఽప్యలినాం ధ్వనిః ।

కటుర్భవతి కర్ణస్య కామినాం పాపమీదృశమ్ ॥ ౨.౧౭౬ ॥

అయం మమ దహత్యజ్జమమ్భోజదలసంస్తరః ।

హుతాశనప్రతినిధిర్దాహాత్మా నను యుజ్యతే ॥ ౨.౧౭౭ ॥

క్షిణోతు కామం శీతాంశుః కిం వసంతో దునోతి మామ్ ।

మలినాచరితం కర్మ సురభేర్నున్వసామ్ప్రతమ్ ॥ ౨.౧౭౮ ॥

కుముదాన్యపి దాహాయ కిమయం కమలాకరః ।

న హీన్దుగృహ్యేషూగ్రేషు సూర్యగృహ్యో మధుర్భవేత్ ॥ ౨.౧౭౯ ॥ ఇత్యర్థాన్తరన్యాసచక్రమ్
॥

శబ్దోపాత్తే ప్రాతీతే వా సాదృశ్యే వస్తునోర్ద్వయోః ।

తత్ర యద్భేదకథనం వ్యతిరేకః స కథ్యతే ॥ ౨.౧౮౦ ॥

ఛైర్యలావణ్యగామ్భీర్యప్రముఖైస్త్యముదన్వతః ।

గుణైస్తుల్యోఽసి భేదస్తు వపుషైవేదృశేన తే ॥ ౨.౧౮౧ ॥

ఇత్యేకవ్యతిరేకోఽయం ధర్మేణైకత్రవర్తినా ।

ప్రతీతివిషయప్రాప్తేర్భేదస్యోభయవర్తినః ॥ ౨.౧౮౨ ॥

అభిన్నవేతా గమ్భీరావముఖాశిర్భవానపి ।

అసావజ్ఞానసంకృశస్త్యం తు చామీకరద్యుతిః ॥ ౨.౧౮౩ ॥

ఉభయవ్యతిరేకోఽయముభయోర్భేదకౌ గుణౌ ।

కార్ణ్యం పిశంజతా చోభౌ యత్పుథగ్గర్భితావిహ ॥ ౨.౧౮౪ ॥

త్వం సముద్రశ్చ దుర్వారౌ మహాసత్త్వై సతేజసౌ ।

అయం తు యువయోర్భేదః స జడాత్మా పటుర్భవాన్ ॥ ౨.౧౮౫ ॥

స ఏష శ్లేషరూపత్వాత్పశ్లేష ఇతి గృహ్యతామ్ ।

సాక్షేపశ్చ సహేతుశ్చ దర్శ్యతే తదపి ద్వయమ్ ॥ ౨.౧౮౬ ॥

స్థితిమానపి ధీరోఽపి రత్నానామాకరోఽపి సన్ ।

తవ కణ్ఠం న యాత్యేవ మలినో మకరాలయః ॥ ౨.౧౮౭ ॥

వహన్నపి మహీం కృత్స్నం సశైలదీప్ససాగరామ్ ।

భర్తృభావాద్భుజ్జానాం శేషస్త్యతో నికృష్యతే ॥ ౨.౧౮౮ ॥

శబ్దోపాదానసాదృశ్యవ్యతిరేకోఽయమీదృశః ।
 ప్రతీయమానసాదృశ్యోఽప్యస్తి సోఽప్యభిధీయతే ॥ ౨.౧౮౯॥
 త్వన్ముఖం కమలం చేతి ద్వయోరప్యనయోర్భిదా ।
 కమలం జలసంరోహి త్వన్ముఖం త్వదుపాశ్రయమ్ ॥ ౨.౧౯౦॥
 అభ్రూవిలాసమస్పృష్టమదరాగం మృగేక్షణమ్ ।
 ఇదం తు నయనద్వన్ద్యం తవ తగుణభూషితమ్ ॥ ౨.౧౯౧॥
 పూర్వస్మిన్నేభదమాత్రోక్తిరస్మిన్నాధిక్యదర్శనమ్ ।
 సదృశవ్యతిరేకశ్చ పునరన్యః ప్రదర్శ్యతే ॥ ౨.౧౯౨॥
 త్వన్ముఖం పుణ్డరీకం చ ఫుల్లే సురభిగన్ధినీ ।
 భ్రమద్భ్రమరమమ్భోజం లోలనేత్రం ముఖం తు తే ॥ ౨.౧౯౩॥
 చన్ద్రోఽయమప్పరోత్తంసో హంసోఽయం తోయభూషణమ్ ।
 నభో నక్షత్రమాలీదముత్ఫుల్లకుముదం పయః ॥ ౨.౧౯౪॥
 ప్రతీయ్యానశ్శక్త్యాదిసామ్యయోర్వియదమ్భసోః ।
 కృతః ప్రతితశ్చుద్ధోశ్చ భేదోఽస్మింశ్చన్ద్రహంసయోః ॥ ౨.౧౯౫॥
 పూర్వత్ర శాబ్దవత్సామ్యముభయత్రాపి భేదకమ్ ।
 భృజ్గనేత్రాది తుల్యం తత్సదృశవ్యతిరేకతా ॥ ౨.౧౯౬॥
 అరత్నాలోకసంహార్యమహార్యం సూర్యరశ్మిభిః ।
 దృష్టిరోధకరం యూనాం యౌవనప్రభవం తమః ॥ ౨.౧౯౭॥
 సజాతీవ్యతిరేకోఽయం తమోజాతేరిదం తమః ।
 దృష్టిరోధితయా తుల్యం భిన్నమన్వైరదర్శి తత్ ॥ ౨.౧౯౮॥ ఇతి వ్యతిరేకచక్రమ్ ॥
 ప్రసిద్ధహేతువ్యావృత్త్యా యత్కించోటూరణాన్తరమ్ ।
 యత్ర స్వాభావికత్వం వా విభావ్యం సా విభావనా ॥ ౨.౧౯౯॥
 అపీతక్షీబకాదమ్బమసమ్మృష్టాభలామ్బరమ్ ।
 అప్రసాదితశ్చుద్ధామ్బు జగదాసీన్మనోహరమ్ ॥ ౨.౨౦౦॥
 అనజ్ఞోతాసితా దృష్టిర్భూరనావర్ణితా నతా ।
 అరజ్ఞోతోఽరుణశ్చాయమధరస్తవ సున్దరి ॥ ౨.౨౦౧॥
 యదపీతాదిజన్యం స్యాత్క్షీబత్వాద్యన్యహేతుజమ్ ।

అహేతుకం చ తస్యేహ వివక్షేత్యవిరుద్ధతా ॥ ౨.౨౦౨॥

వక్త్రం నిసర్గసురభి వపురవ్యాజసున్దరమ్ ।

అకారణిరపుశ్చన్ద్రో నిర్మిమితాసుహృత్స్మరః ॥ ౨.౨౦౩॥

నిసర్గాదిపదైరత్ర హేతుః సాక్షాన్నివర్తితః ।

ఉక్తం చ సురభిత్యాది ఫలం తత్సా విభావనా ॥ ౨.౨౦౪॥ ఇతి విభావనాచక్రమ్ ॥

వస్తు కిఞ్చిదభిప్రేత్య తత్తుల్యస్యాన్యవస్తునః ।

ఉక్తిః సక్షేపరూపత్వాత్సా సమాసోక్తిరిష్యతే ॥ ౨.౨౦౫॥

పిబన్మధు యథాకామం భ్రమరః ఫుల్లపజ్కుజే ।

అప్యసన్నద్ధసౌరభ్యం పశ్య చుమ్బతి కుడమలమ్ ॥ ౨.౨౦౬॥

ఇతి ప్రౌఢాఙ్గానాబద్ధరతిలీలస్య రాగిణః ।

కస్యాం చిదిహ బాలాయామిచ్ఛావృత్తిర్విభావ్యతే ॥ ౨.౨౦౭॥

విశేష్యమాత్రభిన్నాపి తుల్యాకారవిశేషణా ।

అస్త్వసావపరాప్యస్తి భిన్నాభిన్నవిశేషణా ॥ ౨.౨౦౮॥

రూఢమూలః ఫలభరైః పుష్టన్ననిశమర్దినః ।

సాన్ద్రచ్చాయో మహావృక్షః సోఽయమాసాదితో మయా ॥ ౨.౨౦౯॥

అనల్పవిటపాభోగః ఫలపుష్పసమృద్ధిమాన్ ।

సోచ్ఛ్రయః సైర్యవనైవాదేష లభ్యో మయా ద్రుమః ॥ ౨.౨౧౦॥

ఉభయత్ర పుమాన్కశ్చిదప్యక్షత్వేనోవర్ణితః ।

సర్వే సాధారణా ధర్మాః పూర్వత్రాన్యత్ర తు ద్వయమ్ ॥ ౨.౨౧౧॥

నివృత్తవ్యాలసంసర్గో నిసర్గమధురాశయః ।

అయమమ్భానిధిః కష్టం కాలేన పరిశుష్యతి ॥ ౨.౨౧౨॥

ఇత్యాపూర్వసమాసోక్తిః పూర్వధర్మనివర్తనాత్ ।

సముద్రేణ సమానస్య పుంసో వ్యాపత్తినూచనాత్ ॥ ౨.౨౧౩॥ ఇతి సమాసోక్తిచక్రమ్ ॥

వివక్షా యా విశేషస్య లోకసీమాతివర్తినీ ।

అసావతిశయోక్తిః స్వాదలజ్కారోత్తమా యథా ॥ ౨.౨౧౪॥

మల్లికామాలభారిణ్యః సర్వాఙ్గీణార్థచన్దనాః చోమః సర్వాఙ్గం వ్యాప్నోతితి సర్వాఙ్గీణమ్ ।

క్షౌమవత్యో న లక్ష్యన్తే జ్యోత్స్నాయామభిసారికాః ॥ ౨.౨౧౫॥

చంద్రాతపస్య బాహుల్యముక్తముత్కర్షవత్తయా ।
 సంశయాతిశయాదీనాం వ్యక్త్యై కిం చిన్నిదర్శ్యతే ॥ ౨.౨౧౬ ॥
 స్తనయోర్జఘనస్యాపి మధ్యే మధ్యం ప్రియే తవ ।
 అస్తి నాస్తీతి సన్నేహో న మేఽద్యాపి నివర్తతే ॥ ౨.౨౧౭ ॥
 నిర్ణేతుం శక్యమస్తీతి మధ్యం తవ నితమ్బిని ।
 అన్యథానుపపత్త్యైవ పయోధరభరస్థితేః ॥ ౨.౨౧౮ ॥
 ఆహో విశాలం భూపాల భువనత్రితయోదరమ్ ।
 మాతి మాతుమశక్యోఽపి యశోరాశిర్యదత్ర తే ॥ ౨.౨౧౯ ॥
 అలక్ష్కరాస్తరాణామప్యేకమాహుః పరాయణమ్ ।
 వాగీశమహితాముక్తిమిమామతిశయాహ్వాయమ్ ॥ ౨.౨౨౦ ॥ ఇత్యతిశయోక్తిచక్రమ్ ॥
 అన్యథైవ స్థితా వృత్తిశ్చేతనస్యేతరస్య వా ।
 అన్యథోత్పేక్ష్యతే యత్ర తాముత్పేక్షాం విదుర్యథా ॥ ౨.౨౨౧ ॥
 మాధ్యన్దినార్కసన్నప్తః సరసీం గాహతే గజః ।
 మన్యే మార్తణ్ణగృహ్యణి పద్మాన్యధ్ధర్తుముద్యతః ॥ ౨.౨౨౨ ॥
 స్నాతుం పాతుం బిసాన్యత్తుం కరిణో జలగాహనమ్ ।
 తద్వైరనిష్కృయాయేతి కవినోత్పేక్ష్య వర్ణ్యతే ॥ ౨.౨౨౩ ॥
 కర్ణస్య భూషణమిదం మమాయాతివిరోధినః ।
 ఇతి కర్ణోత్పలం ప్రాయస్తవ దృష్ట్యా విలంబ్యతే ॥ ౨.౨౨౪ ॥
 అపాఙ్గభాగపాతిన్యా దృష్టేరంశుభిరుత్పలమ్ ।
 స్పృశ్యతే వా న వేత్యేవం కవినోత్పేక్ష్య వర్ణ్యతే ॥ ౨.౨౨౫ ॥
 లిమ్పతీవ తమోఽఙ్గాని వర్షతీవాఙ్మనం నభః ।
 ఇతీదమపి భూయిష్ఠముత్పేక్షాలక్షణానన్వితమ్ ॥ ౨.౨౨౬ ॥
 కేషాం చిదుపమాభ్రాన్తిరివశ్రుత్యేహ జాయతే ।
 నోపమానం తిజన్తేనేత్యతిక్రమ్యాప్తభాషితమ్ ॥ ౨.౨౨౭ ॥
 ఉపమానోపమేయత్వం తుల్యధర్మవ్యపేక్షయా ।
 లిమ్పతేస్తమసశ్చాసౌ ధర్మః కోఽత్ర సమీక్ష్యతే ॥ ౨.౨౨౮ ॥
 యది తేపనమేవేష్టం లిమ్పతిర్నామ కోఽపరః ।
 స ఏవ ధర్మో ధర్మీ చేత్యనున్మత్తో న భాషతే ॥ ౨.౨౨౯ ॥

కర్తా యద్యుపమానం స్యాన్న్యగ్భూతోఽసౌ క్రియాపదే ।
స్వక్రియాసాధనవ్యగ్రో నాలమన్యదపేక్షితుమ్ ॥ ౨.౨౩౦॥

యో లిమృత్యమునా తుల్యం తమ ఇత్యపి శంసతః ।
అఙ్గానీతి న సమృద్ధం సోఽపి మృగ్యః సమో గుణః ॥ ౨.౨౩౧॥

యథేంద్రియ తే వక్త్రమితి కాన్తిః ప్రతీయతే ।
న తథా లిమృతేర్దేహాదన్యదత్ర ప్రతీయతే ॥ ౨.౨౩౨॥

తదుపశ్లేషణార్థోఽయం లిమృతిర్ధావ్నకర్తృకః ।
అఙ్గకర్తా చ పుంసైవముత్యేక్ష్యత ఇతీష్యతామ్ ॥ ౨.౨౩౩॥

మన్యే శక్యే ద్రువం ప్రాయో నూనమిత్యేవమాదిభిః ।
ఉత్పేక్షా వ్యజ్యతే శబ్దైరివశబ్దోఽపి తాదృశః ॥ ౨.౨౩౪॥ ఇత్యుత్పేక్షాచక్రమ్ ॥

హేతుశ్చ నూక్మలేశౌ చ వాచాముత్తమభూషణమ్ ।
కారకజ్ఞాపకౌ హేతు తౌ చానేకవిధౌ యథా ॥ ౨.౨౩౫॥

అయమాన్ధోలితప్రాథవన్దనద్రుమపల్లవః ।
ఉత్పాదయతి సర్వస్య ప్రీతిం మలయమారుతః ॥ ౨.౨౩౬॥

ప్రీత్యుత్పాదనయోగ్యస్య రూపస్యాత్రోపబృంహణమ్ ।
అలఙ్కారతయోద్దిష్టం నివృత్తావపి తత్సమమ్ ॥ ౨.౨౩౭॥

చన్దనారణ్యమాధూయ స్పృష్ట్యా మలయనిర్ఘరాన్ ।
పథికానామభావాయ పవనోఽయముపస్థితః ॥ ౨.౨౩౮॥

అభావసాధనాయాలమేవమ్భూతో హి మారుతః ।
విరహజ్వరసమ్భూతమనోజ్ఞారోచకే జనే ॥ ౨.౨౩౯॥

నివర్త్యే చ వికార్యే చ హేతుత్వం తదపేక్షయా ।
ప్రాప్యే తు కర్మణి ప్రాయః క్రియాపేక్షైవ హేతుతా ॥ ౨.౨౪౦॥

హేతుర్నిర్వర్తనీయస్య దర్శితః శేషయోర్ద్వయోః ।
దత్త్వేదాహరణద్యన్ద్రం జ్ఞాపకో వర్ణయిష్యతే ॥ ౨.౨౪౧॥

ఉత్ప్రవాలాణ్యరణ్యాని వాప్యః సమ్ఫుల్లపఙ్కజాః ।
చన్ద్రః పూర్ణశ్చ కామేన పాన్ధదృష్టేర్విషం కృతమ్ ॥ ౨.౨౪౨॥

మానయోగ్యాం కరోమీతి ప్రియస్థానస్థితాం సఖీమ్ ।

బాలా భ్రూభక్తజిహ్వాక్షీ పశ్యతి స్ఫురితాధరా || ౨.౨౪౩||

గతోఽస్తమర్కో భాతీన్దుర్యాన్తి వాసాయ పక్షిణః |

ఇతిదమపి సాధ్యేవ కాలావస్థానివేదనే || ౨.౨౪౪||

అవధ్యైరిన్దుపాదానామసాధ్యైశ్చన్దనామృసామ్ |

దేహోఽపృథిః సుబోధం తే సఖి కామాతురం మనః || ౨.౨౪౫||

ఇతి లక్ష్యః ప్రయోగేషు రమ్యా జ్ఞాపకహేతవః |

అభావహేతవః కే చిద్యాప్యహ్రాయన్తే మనోహరాః || ౨.౨౪౬||

అనభ్యాసేన విద్యానామసంసర్గేణ ధీమతామ్ |

అనిగ్రహేణ చాక్షణాజ్ఞాయతే వ్యసనం నృణామ్ || ౨.౨౪౭||

గతః కామకథోన్మాదో గలితో యౌవనజ్వరః |

క్షతో మోహశుష్పితా తృష్ణా కృతం పుణ్యాశ్రమే మనః || ౨.౨౪౮||

వనాన్యమూని న గృహాణ్యేతా నద్యో న యోషితః |

మృగా ఇమే న దాయాదాస్తన్మే నన్దతి మానసమ్ || ౨.౨౪౯||

అత్యన్తమసదార్యాణామనలోచితచేష్టితమ్ |

అతస్తేషాం వివర్ధన్తే సతతం సర్వసమృదః || ౨.౨౫౦||

ఉద్యానసహకారాణామనుద్భిన్నా న మజ్జారీ |

దేయః పథికనారీణాం సతిలః సలిలాజ్జులిః || ౨.౨౫౧||

ప్రాగభావాదిరూపస్య హేతుత్వమిహ వస్తునః |

భావాభావస్వరూపస్య కార్యస్యోత్పాదనం ప్రతి || ౨.౨౫౨||

దూరకార్యస్తత్సహజః కార్యానన్తరజస్తథా |

అయుక్తయుక్తకార్యే చేత్యసంఖ్యైశ్చిత్త్రహేతవః || ౨.౨౫౩||

తేఽపి ప్రయోగమార్గేషు గౌణవృత్తివ్యపాశ్రయాః |

అత్యన్తమన్దరా దృష్టాస్తదుదాహృతయో యథా || ౨.౨౫౪||

త్వదపాఙ్గాహ్వయం జైత్రమనన్తాస్త్రం యదన్తనే |

ముక్తం తదన్యతస్తేన సోఽప్యహం మనసి క్షతః || ౨.౨౫౫||

ఆవిర్భవతి నారీణాం వయః పర్యన్తశైశవమ్ |

సహైవ వివిధైః పుంసామన్తజ్ఞోన్మాదవిభ్రమైః || ౨.౨౫౬||

పశ్చాత్పర్యస్య కిరణానుదీర్ణం చన్ద్రమణ్డలమ్ |
 ప్రాగేవ హరిణాక్షీణాముదీర్ణో రాగసాగరః || ౨.౨౫౭||
 రాజ్ఞాం హస్తారవిన్దాని కుడ్మలీకురుతే కుతః |
 దేవ త్వచ్చరణద్వన్వరాగబాలాతపః స్పృశన్ || ౨.౨౫౮||
 పాణిపద్మాని భూపానాం సజ్కోచయితుమీశతే |
 త్వత్పాదనఖచన్ద్రాణామర్చిషః కున్దనిర్మలాః || ౨.౨౫౯||
 ఇతి హేతువికల్పానాం దర్శితా గతిరీదృశీ || ఇతి హేతుచక్రమ్ ||
 ఇజ్ఞతాకారలక్ష్మీఽర్థః సౌఖ్యోత్సాహ్నా ఇతి స్మృతః || ౨.౨౬౦||
 కదా నౌ సజ్గమో భావీత్యాకీర్ణే వక్తుమక్షమమ్ |
 అవేత్స కాన్తమబలా లీలాపద్మం న్యమీలయత్ || ౨.౨౬౧||
 పద్మసమ్మీలనాదత్ర సూచితో నిశి సజ్గమః |
 ఆశ్వాసయితుమిచ్ఛన్త్యా ప్రియమజ్గజపీడితమ్ || ౨.౨౬౨||
 మదర్పితదృశస్తస్యా గీతగోష్ఠ్యామవర్ధత |
 ఉద్దామరాగతరలా ఛాయా కాపి ముఖామ్బుజే || ౨.౨౬౩||
 ఇత్యనుద్భిన్నరూపత్వాద్రత్యుత్పవమనోరథహే |
 అనుల్లక్ష్మ్యేవ సూక్ష్మత్వమభూదత్ర వ్యవస్థితః || ౨.౨౬౪|| ఇతి సూక్ష్మచక్రమ్ ||
 లేశో లేశేన నిర్భిన్నవస్తురూపనిగూహనమ్ |
 ఉదాహరణ ఏవాస్య రూపమావిర్భవిష్యతి || ౨.౨౬౫||
 రాజకన్యానురక్తం మాం రోమోద్భేదేన రక్షకః |
 అవగచ్ఛేయురా జ్ఞాతమహో శీతానిలం వనమ్ || ౨.౨౬౬||
 ఆనన్దాశ్రు ప్రవృత్తం మే కథం దృష్ట్యైవ కన్యకామ్ |
 అక్షి మే పుష్పరజసా వాతోద్ధూతేన దూషితమ్ || ౨.౨౬౭||
 ఇత్యేవమాదిస్థానేఽయమలక్ష్కారోఽతిశోభతే |
 లేశమేకే విదుర్నిన్దాం స్తుతిం వా లేశతః కృతామ్ || ౨.౨౬౮||
 యువైష గుణవాన్రాజా యోగ్యస్తే పతిరూర్జితః |
 రణోత్సవే మనః సక్తం యస్య కామోత్సవాదపి || ౨.౨౬౯||
 వీర్యోత్కర్షస్తుత్పిర్నినైవాస్మిన్నాభవనివృత్తయే |

కన్యాయాః కల్పతే భోగాన్నిర్వివిక్షోర్నిరస్తరమ్ || ౨.౨౭౦||

చపలో నిర్దయశ్చాసౌ జనః కిం తేన మే సఖి |

ఆగఃప్రమాదానయైవ చాటవో యేన శిక్షితాః || ౨.౨౭౧||

దోషాభాసో గుణః కోఽపి దర్శితశ్చాటుకారితా |

మానం సఖిజనోద్దిష్టం కర్తుం రాగాదశక్తయా || ౨.౨౭౨|| ఇతి లేశచక్రమ్ ||

ఉద్దిష్టానాం పదార్థానామనూద్దేశో యథాక్రమమ్ |

యథాసంఖ్యమితి ప్రోక్తం సంఖ్యానం క్రమ ఇత్యపి || ౨.౨౭౩||

ధ్రువం తే చోరితా తన్వి స్మితేక్షణముఖద్యుతిః |

స్నాతుమమ్భుఃప్రవిష్టాయాః కుముదోత్పలపఙ్కజైః || ౨.౨౭౪|| ఇతి క్రమః ||

ప్రేయః ప్రియతరాఖ్యానం రసవద్రసపేశలమ్ |

ఊర్జస్వి రూఢాహఙ్కారం యుక్తోత్కర్షం చ తత్రయమ్ || ౨.౨౭౫||

అద్య యా మమ గోవింద జాతా త్వయి గృహాగతే |

కాలేనైషా భవేత్ప్రితిస్తవైవాగమనాత్పునః || ౨.౨౭౬||

ఇత్యాహ యుక్తం విదురో నాన్యతస్తాదృశీ ధృతిః |

భక్తిమాత్రసమారాధ్యః సుప్రీతశ్చ తతో హరిః || ౨.౨౭౭||

సోమః సూర్యో మరుద్భూమిర్వ్యోమ హోతానలో జలమ్ |

ఇతి రూపాణ్యతిక్రమ్య త్వాం ద్రష్టుం దేవ కే వయమ్ || ౨.౨౭౮||

ఇతి సాక్షాత్కృతే దేవే రాజ్ఞో యద్రాతవర్మణః |

ప్రీతిప్రకాశనం తచ్చ ప్రేయ ఇత్యవగమ్యతామ్ || ౨.౨౭౯||

మృతేఽతి ప్రేత్య సజ్గుప్తం యయా మే మరణం మతమ్ |

సైవావస్తీ మయా లభా కథమత్రైవ జన్మని || ౨.౨౮౦||

ప్రాక్ప్రీతిర్దర్శితా సేయం రతిః శ్శృంగారతాం గతా |

రూపబాహుల్యయోగేన తదిదం రసవద్వచః || ౨.౨౮౧||

నిగృహ్య కేశేష్యాకృష్టా కృష్టా యేనాగ్రతో మమ |

సోఽయం దుఃశాసనః పాపో లబ్ధః కిం జీవతి క్షణమ్ || ౨.౨౮౨||

ఇత్యారుహ్య పరాం కోటిం క్రోధో రౌద్రాత్మతాం గతః |

భీమస్య పశ్యతః శత్రుమిత్యేతద్రసవద్వచః || ౨.౨౮౩||

అజిత్యా సారణామూర్ధ్వమనిష్ఠ్యా వివిధైర్మఖైః ।
 అదత్వా చార్థమర్థిభ్యో భవేయః పార్థివః కథమ్ ॥ ౨.౨౦౪ ॥
 ఇత్యుత్సాహః ప్రకృష్టాత్మా తిష్ఠన్వీరరసాత్మనా ।
 రసవత్త్వం గిరామాసాం సమర్థయితుమీశ్వరః ॥ ౨.౨౦౫ ॥
 యస్యాః కుసుమశయాపి కోమలాఙ్గా రుజాకరీ ।
 సాధిశేతే కథం తస్య హుతాశనవతీం చితామ్ ॥ ౨.౨౦౬ ॥
 ఇతి కారుణ్యముద్రిక్తమలఙ్కారతయా స్మృతమ్ ।
 తథాపరేఽపి బీభత్సహాస్యాద్భుతభయానకాః ॥ ౨.౨౦౭ ॥
 పాయం పాయం తవారీణాం శోణితం పాణిసముద్భైః ।
 కౌణపాః సహ నృత్యన్తి కబన్ధైరన్త్రభూషణాః ॥ ౨.౨౦౮ ॥
 ఇదమష్టానమానాయా లగ్నం స్తనతఠీ తవ ।
 ఛాద్యతాముత్తరీయేణ నవం నఖపదం సఖి ॥ ౨.౨౦౯ ॥
 అంశుకాని ప్రవాలాని పుష్పం హారాదిభూషణమ్ ।
 శాఖాశ్చ మన్దిరాణ్యేషాం చిత్రం నన్దనశాఖినామ్ ॥ ౨.౨౧౦ ॥
 ఇదం మఘానః కులిశం ధారాసన్నిహితానలమ్ ।
 స్మరణం యస్య దైత్యస్త్రీగర్భపాతాయ కల్పతే ॥ ౨.౨౧౧ ॥
 వాక్యస్యాగ్రామ్యతాయోనిర్మాధుర్యే దర్శితో రసః ।
 ఇహ త్వష్టరసాయత్తా రసవత్తా స్మృతా గిరామ్ ॥ ౨.౨౧౨ ॥ ఇతి రసవచ్ఛక్రమ్ ॥
 అపకర్తాహమస్మీతి హృది తే మా స్మ భూద్భయమ్ ।
 విముఖేషు న మే ఖణః ప్రహర్తుం జాతు వాఙ్చతి ॥ ౨.౨౧౩ ॥
 ఇతి ముక్తః పరో యుద్ధే నిరుద్ధో దర్పశలినా ।
 పుంసా కేనాపి తజ్ఞేయమూర్జస్విత్యేవమాదికమ్ ॥ ౨.౨౧౪ ॥ ఇత్యుర్జస్వి ॥
 అర్థమిష్టమనాఖ్యాయ సాక్షాత్స్వైవ సిద్ధయే ।
 యత్ప్రకారాన్తరాఖ్యానం పర్యాయోక్తం తదిష్యతే ॥ ౨.౨౧౫ ॥
 దశత్యసౌ పరభృతహ్సాహకారస్య మఙ్గరీమ్ ।
 తమహం వారయిష్యామి యువాభ్యాం స్వైరమాస్యతామ్ ॥ ౨.౨౧౬ ॥
 సఙ్గమయ్య సఖీం యూనా సజ్కేతే తద్రతోత్సవమ్ ।
 నిర్వర్తయతుమిచ్ఛన్త్యా కయాప్యపస్పృతం తతః ॥ ౨.౨౧౭ ॥ ఇతి పర్యాయోక్తమ్ ॥

కిఞ్చిదారభమాణస్య కార్యం దైవవశాత్పునః ।
 తత్పాధనసమాపత్తిర్యా తదాహుః సమాహితమ్ ॥ ౨.౨౯౦ ॥
 మానమస్యా నిరాకర్తుం పాదయోర్మే పతిష్యతః ।
 ఉపకారాయ దిప్త్యైతదుదీర్ణం ఘనగర్జితమ్ ॥ ౨.౨౯౧ ॥ ఇతి సమాహితమ్ ॥
 ఆశయస్య విభూతేర్వా యన్మహత్వమనుత్తమమ్ ।
 ఉదాత్తం నామ తం ప్రాహురలఙ్కారం మనీషిభిః ॥ ౨.౩౦౦ ॥
 గురోః శసనమత్యేతుం న శశాక స రాఘవః ।
 యో రావణశిరశ్చేదకార్యభారేఽప్యవిక్లవః ॥ ౨.౩౦౧ ॥
 రత్నభిత్తిషు సఙ్కాగ్రైః ప్రతిబిమ్బశతైర్వృతః ।
 జ్ఞాతో లక్ష్మీశ్వరః కృచ్ఛాదాజ్ఞానేయేన తత్త్వతః ॥ ౨.౩౦౨ ॥
 పూర్వత్రాశయమాహాత్మ్యమత్రాభ్యుదయగౌరవమ్ ।
 సువ్యజ్ఞోతమితి ప్రోక్తముదాత్తద్వయమప్యదః ॥ ౨.౩౦౩ ॥ ఇత్యుదాత్తమ్ ॥
 అపహ్నుతిరపహ్నుత్య కిఞ్చిదన్యార్థదర్శనమ్ ।
 న పఞ్చేషు స్మరస్తస్య సహస్రం పత్రిణామితి ॥ ౨.౩౦౪ ॥
 చన్దనం చన్దికా మన్దో గన్ధవాహశ్చ దక్షిణః ।
 సేయమగ్నిమయీ సృష్టిర్మయి శీతా పరాన్ప్రతి ॥ ౨.౩౦౫ ॥
 శైశిర్యమభ్యుపేత్యైవ పరేషాత్మని కామినా ।
 ఔష్ణ్యప్రకాశనాత్తస్య సేయం విషయనిఃసుతిః ॥ ౨.౩౦౬ ॥
 అమృతస్యన్దికిరణశ్చన్ద్రమా నామతో మతః ।
 అన్య ఏవాయమర్థాత్మా విషనిష్యన్దిదీధితిః ॥ ౨.౩౦౭ ॥
 ఇతి చన్ద్రత్వమేవేన్దౌ నివర్త్యార్థాన్తరాత్మతా ।
 ఉక్తా స్మరారేనేత్యేషా స్వరూపాపహ్నుతిర్మతా ॥ ౨.౩౦౮ ॥
 ఉపమాపహ్నుతిః పూర్వముపమాన్యేవ దర్శితా ।
 ఇత్యపహ్నుతిభేదానాం లక్ష్యో లక్ష్యేషు విస్తరః ॥ ౨.౩౦౯ ॥ ఇత్యపహనుతిః ॥
 శ్లిష్టమిష్టమనేకార్థమేకరూపాన్వితం వచః ।
 తదభిన్నపదం భిన్నపదప్రాయమితి ద్విధా ॥ ౨.౩౧౦ ॥

అసావుదయమారూఢః కాన్తిమాన్తక్తమణ్డలః ।
 రాజా హరతి లోకస్య హృదయం మృదుభిః కరైః ॥ ౨.౩౧౧॥
 దోషాకరేణ సమ్బద్ధన్నక్షత్రపథవర్తినా ।
 రాజ్ఞా ప్రదోషో మామిత్యమప్రియం కిం న బాధతే ॥ ౨.౩౧౨॥
 ఉపమారూపకాక్షేపవ్యతిరేకాదిగోచరాః ।
 ప్రాగేవ దర్శితాః శ్లేషా దర్శ్యన్తే కే చనాపరే ॥ ౨.౩౧౩॥
 అస్త్యభిన్నక్రియః కశ్చిదవిరుద్ధక్రియోఽపరః ।
 విరుద్ధకర్మా చాస్త్యస్యః శ్లేషో నియమవాసవి ॥ ౨.౩౧౪॥
 నియమాక్షేపరూపోక్తిరవిరోధీ విరోధ్యపి ।
 తేషాం నిదర్శనేష్యేవ రూపమావిర్భవిష్యతి ॥ ౨.౩౧౫॥
 వక్త్రాః స్వభావమధురాః శంసన్త్యో రాగముల్బణమ్ ।
 దృశో దూత్యశ్చ కర్షన్తి కాన్తాభిః ప్రేషితాః ప్రియాన్ ॥ ౨.౩౧౬॥
 మధురా రాగవర్ధిన్యః కోమలాః కోకిలాగిరః ।
 ఆకర్ణ్యన్తే మదకలాహ్లిష్యన్తే చాసితేక్షనాః ॥ ౨.౩౧౭॥
 రాగమాదర్శయన్నేష వారుణీయోగవర్ధితమ్ ।
 తిరోభవతి ధర్మాంశురజ్జున్తు విజృమ్భతే ॥ ౨.౩౧౮॥
 నిస్త్రింశత్వమసావేవ ధనుష్యేవస్య వక్రతా ।
 శరేష్యేవ నరేన్ద్రస్య మార్గణత్వం చ వర్తతే ॥ ౨.౩౧౯॥
 పద్మానామేవ దణ్డేషు కణ్ణకస్త్యయి రక్షతి ।
 అథవా దృశ్యతే రాగిమిథునాలిజనేష్యపి ॥ ౨.౩౨౦॥
 మహీభృద్భూరికటకస్తేజస్వీ నియతోదయః ।
 దక్షః ప్రజాపతిశ్చాసీత్స్వామీ శక్తిధరశ్చ సః ॥ ౨.౩౨౧॥
 అచ్యుతోఽప్యవృషచ్ఛేదీ రాజాప్యవిదితక్షయః ।
 దేవోఽప్య అవిబుధో జజ్ఞే శక్కురోఽప్యభుజ్జువాన్ ॥ ౨.౩౨౨॥ ఇతి శ్లేషచక్రమ్ ॥
 గుణజాతిక్రియాదీనాం యత్తు వైకల్యదర్శనమ్ ।
 విశేషదర్శనాయైవ సా విశేషోక్తిరిష్యతే ॥ ౨.౩౨౩॥
 న కరోరం న వా తీక్షణమాయుధం పుష్పధన్వనః ।

తథాపి జితమేవాసీదమునా భువనత్రయమ్ || ౨.౩౨౪||

న దేవకన్యకా నాపి గన్ధర్వకులసమ్భవా |

తథాప్యేషా తపోభజ్గం విధాతుం వేధసోఽప్యలమ్ || ౨.౩౨౫||

న బద్ధా భ్రూకుటిర్నాపి స్ఫురితో దశనచ్ఛదః |

న చ రక్తాభవద్దృష్టిరితం చ ద్విషతాం కులమ్ || ౨.౩౨౬||

న రథా న చ మాతఙ్గా న హయా న చ పత్తయః |

స్త్రీణామపాఙ్గదృష్ట్యైవ జీయతే జగతాం త్రయమ్ || ౨.౩౨౭||

ఏకచక్రో రథో యంతా వికలో విషమా హయాః |

ఆక్రామత్యేవ తేజస్వీ తథాప్యరోక్తా నభస్తలమ్ || ౨.౩౨౮||

సైషా హేతువిశేషోక్తిస్తేజస్వీతి విశేషణాత్ |

అయమేవ క్రమోఽన్యేషాం భేదానామపి కల్పనే || ౨.౩౨౯|| ఇతి విశేషోక్తిచక్రమ్ ||

వివక్షితగుణోత్కృష్టైర్వ్యతస్మిక్వృత్య కన్య చిత్ |

కీర్తనం స్తుతినిన్దార్థం సా మతా తుల్యయోగితా || ౨.౩౩౦||

యమః కుబేరో వరుణః సహస్రాక్షో భవానపి |

బిభ్రన్త్యనన్యవిషయాం లోకపాల ఇతి శ్రుతిమ్ || ౨.౩౩౧||

సజ్గతాని మృగాక్షీణాం తడిద్విలసితాని చ |

క్షణద్వయం న తిష్ఠన్తి ఘనారభాన్యపి స్వయమ్ || ౨.౩౩౨|| ఇతి తుల్యయోగితా ||

విరుద్ధానాం పదార్థానాం యత్ర సంసర్గదర్శనమ్ |

విశేషదర్శనాయైవ స విరోధః స్మృతో యథా || ౨.౩౩౩||

కూజితం రాజహంసానాం వర్ధతే మదమజ్జులమ్ |

క్షీయతే చ మయూరాణాం రుతముత్కాన్తసౌష్ఠవమ్ || ౨.౩౩౪||

ప్రావృషేణ్యైర్జలధరైరెప్పరం దుర్దినాయతే |

రాగేణ పునరాక్రాన్తం జాయతే జగతాం మనః || ౨.౩౩౫||

తనుమధ్యం పృథుశ్రోణి రక్తైష్ఠమసితేక్షణమ్ |

నతనాభి వపుః స్త్రీణాం కం న హరత్యున్నతస్తనమ్ || ౨.౩౩౬||

మృణాలబాహు రమ్భోరు పద్మోత్పలముఖేక్షణమ్ |

అపి తే రూపమస్మాకం తన్వి తాపాయ కల్పతే || ౨.౩౩౭||

ఉద్యానమారుతోద్ధూతాశ్చూతచమ్పకరేణవః ।
 ఉదశ్రయన్తి పాన్థానామస్పృశన్తోఽపి తోచనే ॥ ౨.౩౩౮ ॥
 కృష్ణార్జునానురక్తాపి దృష్టిః కర్ణావలమ్బినీ ।
 యాతి విశ్వసనీయత్వం కస్య తే కలభాషిని ॥ ౨.౩౩౯ ॥
 ఇత్యనేకప్రకారోఽయమలఙ్కారః ప్రతీయతే ॥ ఇతి విరోధచక్రమ్ ॥
 అప్రస్తుతప్రశంసా స్యాదప్రక్రాన్తేషు యా స్తుతిః ॥ ౨.౩౪౦ ॥
 సుఖం జీవన్తి హరిణా వనేష్వపరసేవినః ।
 అన్నైరయత్నసులభైస్తృణదర్భాఙ్కూరాదిభిః ॥ ౨.౩౪౧ ॥
 నేయమప్రస్తుతైవాత్ర మృగవృత్తిః ప్రశస్యతే ।
 రాజానువర్తనక్లేశనిర్విణ్ణేన మనస్వినా ॥ ౨.౩౪౨ ॥ ఇత్యప్రస్తుతప్రశంసా ॥
 యది నిన్దన్నివ స్తౌతి వ్యాజస్తుతిరసౌ స్మామ్ ।
 దోషాభాసా గుణా ఏవ లభన్తే హ్యత్ర సన్నిధిమ్ ॥ ౨.౩౪౩ ॥
 తాపసేనాపి రామేణ జితేయం భూతధారిణీ ।
 త్వయా రాజ్ఞాపి సైవేయం జితా మా భూన్మదస్తవ ॥ ౨.౩౪౪ ॥
 పుంసః పురాణాదాచ్ఛిద్య శ్రీస్త్వయా పరిభుజ్యతే ।
 రాజన్నిశ్చాకవంశస్య కిమిదం తవ యుజ్యతే ॥ ౨.౩౪౫ ॥
 భుజుఙ్గభోగసంసక్తా కలత్రం తవ మేదినీ ।
 అహఙ్కారః పరాం కోటిమారోహతి కుతస్తవ ॥ ౨.౩౪౬ ॥
 ఇతి శ్లేషానువిధానామన్యేషాం చోపలక్ష్యతామ్ ।
 వ్యాజస్తుతిప్రకారాణామపర్యన్తస్తు విస్తరః ॥ ౨.౩౪౭ ॥ ఇతి వ్యాజస్తుతిః ॥
 ఆర్థాన్తరప్రవృత్తేన కిం చిత్తత్సదృశం ఫలమ్ ।
 సదసద్వా నిదర్శ్యత యది తత్స్యాన్నిదర్శనమ్ ॥ ౨.౩౪౮ ॥
 ఉదయన్నేష సవితా పద్మేష్వర్పయతి శ్రియమ్ ।
 విభావయితుం ఋద్ధీనాం ఫలం సుహృదనుగ్రహమ్ ॥ ౨.౩౪౯ ॥
 యాతి చన్ద్రాంశుభిః స్పృష్టా ధాన్తరాజీ పరాభవమ్ ।
 సద్యో రాజవిరుద్ధానాం సూచయన్తీ దురన్తతామ్ ॥ ౨.౩౫౦ ॥ ఇతి నిదర్శనమ్ ॥
 సహోక్తిః సహభావేన కథనం గుణకర్మణామ్ ।

అర్థానాం యో వినిమయః పరివృత్తిస్తు సా స్మృతా || ౨.౩౫౧||

సహ దీర్ఘా మమ శ్వాసైరిమాః సమృత్తి రాత్రయః |

పాణ్డూరాశ్చ మమైవాణ్డేః సహ తాశ్చన్ద్రభూషణాహ్ || ౨.౩౫౨||

వర్ధతే సహ పాన్థానాం మూర్చ్ఛయా చూతమజ్జరీ |

పతన్తి చ సమం తేషామసుభిర్మలయానిలాః || ౨.౩౫౩||

కోకిలాలాపసుభగా సుగన్ధివనవాయవః |

యాన్తి సార్ధం జనాన్తైర్వృద్ధిం సురభివాసరాః || ౨.౩౫౪||

ఇత్యుదాహృతయో దత్తాః సహోక్తైరత్ర కాశ్చన || ఇతి సహోక్తిః ||

క్రియతే పరివృత్తేశ్చ కిం చిద్ద్రూపనిదర్శనమ్ || ౨.౩౫౫||

శస్త్రప్రహారం దదతా భుజేన తవ భూభుజామ్ |

చిరార్జితం హృతం తేషాం యశః కుముదపాణ్డూరమ్ || ౨.౩౫౬|| ఇతి పరివృత్తిః ||

ఆశీర్వామాభిలషితే వస్తున్యాశంసనం యథా |

పాతు వః పరమం జ్యోతిరవాఙ్మనసగోచరమ్ || ౨.౩౫౭|| ఇత్యాశీః ||

అనన్వయససన్దేహోవ ఉపమాన్వేవ దర్శితౌ |

ఉపమారూపకం చాపి రూపకేష్వేవ దర్శితమ్ || ౨.౩౫౮||

ఉత్పేక్షాభేద ఏవాసాపుత్పేక్షావయవోఽపి చ |

నానాలక్ష్కారసంస్పృష్టిః సంస్పృష్టిస్తు నిగద్యతే || ౨.౩౫౯||

అఙ్గాఙ్గభావావస్థానం సర్వేషాం సమకక్షతా |

ఇత్యలక్ష్కారసంస్పృష్టైర్లక్షణీయా ద్వయీ గతిః || ౨.౩౬౦||

ఆక్షిపన్త్యరవిన్దాని ముగ్ధే తవ ముఖశ్రియమ్ |

కోశదణ్డనమగ్రాణాం కిమేషామస్తి దుష్కరమ్ || ౨.౩౬౧||

లిమృతీవ తమోఽఙ్గాని వర్షతీవాఙ్మనం నభః |

అసత్పురుషనేవేవ దృష్టిర్నిషఫలతాం గతా || ౨.౩౬౨||

శ్లేషః సర్వాసు పుష్టాతి ప్రాయో వక్రోక్తిషు శ్రియమ్ |

భిన్నం ద్విధా స్వభావోక్తిర్వక్రోక్తిశ్చేతి వాఙ్మయమ్ || ౨.౩౬౩|| ఇతి సంస్పృష్టిః ||

తద్భావికమితి ప్రాహుః ప్రబన్ధవిషయం గుణమ్ |

భావః కవేరభిప్రాయః కావ్యేష్వాసిద్ధి సంస్థితః || ౨.౩౬౪||

పరస్పరోపకారిత్వం సర్వేషాం వస్తుపర్వణామ్ ।

విశేషాణాం వ్యర్థానామక్రియా స్థానవర్ణనా ॥ ౨.౩౬౫॥

వ్యక్తిరుక్తిక్రమబలాధగ్మీభరస్యాపి వస్తునః ।

భావాయత్తామిదం సర్వమితి తద్భావికం విదుః ॥ ౨.౩౬౬॥ ఇతి భావికమ్ ॥

యచ్చ సన్ధ్యుక్తివృత్త్యుక్తిలక్షణాద్యాగమాన్తరే ।

వ్యావర్ణితమిదం చేష్టమలక్ష్కారతయాఇవ నః ॥ ౨.౩౬౭॥

పన్థాః స ఏష వివృతః పరిమాణవృత్త్యా

సంహృత్య విస్తరమనన్తమలక్ష్కీయాణామ్ ।

వాచామతీత్య విషయం పరివర్తమానా-

సభ్యాస ఏవ వివరీతుమలం విశేషాన్ ॥ ౨.౩౬౮॥

ఇత్యాచార్యదణ్డినః కృతౌ కావ్యాదర్శోఽర్థాలక్ష్కారవిభాగో నామ ద్వితీయో పరిచ్ఛేదః ॥

తృతీయః పరిచ్ఛేదః

అవ్యేపేతవ్యపేతాత్మా వ్యావృత్తిర్వర్ణనసంహతేః ।

యమకం తచ్చ పాదానామాదిమధ్యాన్తగోచరమ్ ॥ ౩.౧॥

ఏకద్విత్రివతుష్పాదయమకానాం ఏకల్పనాః ।

ఆదిమధ్యాన్తమధ్యాన్తమధ్యాద్యాద్యన్తసర్వతః ॥ ౩.౨॥

అత్యన్తబహవస్తేషాం భేదాః సమ్భేదయోనయః ।

సుకరా దుష్కరాశ్చైవ దృష్ట్యన్తే తత్ర కేచన ॥ ౩.౩॥

మానేన మానేన సఖి ప్రణయోఽభూత్ ప్రియే జనే ।

ఖణ్డితౌ కణ్ణమాశ్లిష్య తమేవ కురు సత్రపమ్ ॥ ౩.౪॥

మేఘనాదేన హంసానాం మదనో మదనోదినా ।

నన్నుమానం మనః స్త్రీణాం సహ రత్యా విగాహతే ॥ ౩.౫॥

రాజన్వత్యః ప్రజా జాతా భవన్తం ప్రాప్య సామ్ప్రతమ్ ।

చతురం చతురమ్భాధిరసనోర్వీకగ్రహే ॥ ౩.౬॥

అరణయం కైస్పిదాక్రాన్తమవ్యైః సద్మ దివోకసామ్ ।

పదాతిరథనాగాశ్వరహితైరహితైస్తవ ॥ ౩.౭॥

మధురం మధురమ్భాజవదనే వద నేత్రయోః ।

సకలాపోల్లసనయా కలాపిన్యానున్మత్యతే ।
 మేఘాలీ నర్మితా వాతైః సకలాపో విముఞ్చతి ॥ 3.౨౨॥
 స్వయమేవ గలన్మానకలి కామిని తే మనః ।
 కలికామద్య నీపస్య దృష్ట్యా కాం ను స్పృశేద్దశామ్ ॥ 3.౨3॥
 ఆరుహ్యక్రీశైలస్య చన్ద్రకాన్తస్థలీమిమామ్ ।
 నృత్యత్యేష చలచ్ఛారుచన్ద్రకాన్తః శిఖావలః ॥ 3.౨౪॥
 ఉద్భృతా రాజకాదూర్వీ ద్రియతేఽద్య భుజేన తే ।
 వరాహేణోద్భృతా యాసౌ వరాహేరుపరిస్థితా ॥ 3.౨౫॥
 కరణే తే రణేష్వన్తకరేణ ద్విషతాం హతాః ।
 కరేణవః క్షరద్రక్తా భాన్తి సాన్ద్యఘనా ఇవ ॥ 3.౨౬॥
 పరాగతరురీజివ వాత్సైర్ధ్వన్తా భ్రతైశ్చమూః ।
 పరాగతమివ క్వాపి పరాగతమమ్బరమ్ ॥ 3.౨౭॥
 పాతు వో భగవత్ విష్ణుః సదానవఘనద్యుతిః ।
 స దానవకులధ్వంసీ సదానవరదన్తిహో ॥ 3.౨౮॥
 కమలేః సమకేశాన్తే కమలోప్ర్యాకరం ముఖమ్ ।
 కమలేఖ్యం కరోషి త్వం కమలేవోన్మదిష్టుషు ॥ 3.౨౯॥
 ముదా రమమమనీతముదారమణిభూషణాః ।
 మదభ్రమదృశః కర్తుమదభ్రజఘనాః క్షమాః ॥ 3.3౦॥
 ఉదితైరన్యపుష్టానామారుత్తైర్మే హృతం మనః ।
 ఉదితైరపి తే దూతి!మారుత్తైరపి దక్షిణైః ॥ 3.3౧॥
 సురాజితహ్రీయో యూనాం తనుమధ్యాసతే స్త్రియః ।
 తనుమధ్యా క్షరత్స్వేదసురాజితముఖేనవః ॥ 3.3౨॥
 ఇతి వ్యపేతయమకప్రభేదోఽప్యేష దర్శితః ।
 అవ్యపేతవ్యపేతాత్మా వికల్పోఽప్యస్తి తద్యథా ॥ 3.33॥
 సాలం సాలమ్బకలికాసాలం సాలం న వీక్షితుమ్ ।
 నాలీ నాలీనవకులానాలీ నాలీకినీరపి ॥ 3.3౪॥
 కాలం కాలమనాలక్ష్యతారతారకమీక్షితుమ్ ।
 తారతారమ్యరసితం కాలం కాలమహోఘనమ్ ॥ 3.3౫॥

యామ యామత్రయాధీనాయామయా మరణం నిశా ।
యామయామ దియాస్వాత్స్యాయా మయా మధితైవ సా ॥ 3.3౬ ॥

ఇత్యాదిపాదయమకవికల్పస్యేదృశీ గతిః ।
ఏవమేవ వికల్ప్యాని యమకానీతరాణ్యపి ॥ 3.3౭ ॥

న ప్రచ్ఛభయాద్ భేదాః కాత్స్యేనాఖ్యాతుమీప్పితాః ।
దుష్కరాభిమతా ఏవ దశ్యన్తే తత్ర కేచన ॥ 3.3౮ ॥

స్థిరాయతే యత్యేన్ద్రియో న హీయతే యతేర్భవాన్ ।
అమాయతేయతేఽప్యభూత్ సుఖాయ తేయతే క్షయమ్ ॥ 3.3౯ ॥

సభాసు రాజన్నసురాహతైర్ముఖైర్మహీసురాణాం వసురాజితైః స్తుతాః ।
న భసురా యాన్తి సురాన్న తే గుణాః ప్రజాసు రాగాత్మసు రాశితాం గతాః ॥ 3.౪౦ ॥

తవ ప్రియా సచ్ఛూరితాప్రమత్త యా విభూషణం ధార్యమిహాశుమత్తయా ।
రతోత్సవామోదవిశేషమత్తయా న మే ఫలం కీఞ్చన కాన్తిమత్తయా ॥ 3.౪౧ ॥

భవాదృసా నాథ! న జానతే నతే రసం విరుద్ధే ఖలు సన్నతేనతే ।
య ఏవ దీనాః శిరసా నతేన తే చరన్త్యలం దైన్యరసేన తేన తే ॥ 3.౪౨ ॥

లీలాస్మితేన శుచినా మృదునోదితేన
వ్యాలోకితేన లఘునా గురుణా గతేన ।
వ్యాజృమ్భితేన జఘనేన చ దర్శితేన
సా హన్తి తేన గలితం మమ జీవితేన ॥ 3.౪౩ ॥

శ్రీమానమానమరవత్త్రసమానమానమాత్మానమానతజగత్ప్రథమానమానమ్ ।
భూమానమానయతి యః స్థితిమానమాననామానమానమతమప్రతిమానమానమ్ ॥
3.౪౪ ॥

సారయన్తమురసా రమయన్తి సారభూతమురుసారధరా తమ్ ।
సారసాసుకృతసారసకాఞ్చ్ఛి సా రసాయనమసారమవైతి ॥ 3.౪౫ ॥

నయానయాలోచనయానయానయానయానయాన్ధాన్ వినయానయాయతే ।
న యానయాసీరినయానయా నయానయానయాన్తం జనయానయాశ్రితాన్ ॥
3.౪౬ ॥

రవేణ భౌమో ధ్వజవర్తివీరవే రవేజి సయత్యతులాస్త్రగౌరవే ।

రవేరివోగ్రస్య పురో హరేరవే రవేత తుల్యం రిపుమస్య ఖైరవే || 3.౪౭||

మయామయాలమ్ప్యకలామయామయామయామయాతవ్యవిరామయామయా |
మయామయార్తిం నిశయామయామయామయామయామూం కరుణామయామయా
|| 3.౪౮||

మతాన్ధనానారమతామకామతామతాపలభాగ్రిమతానులోమతా |
మతావయత్స్వత్తమతావిలోమతామతామ్యకస్తే సమతా న వామతా || 3.౪౯||

కాలకాలగలకాలకాలముఖకాలకాల-
కాలకాలపనకాలకాలఘనకాలకాల- |
కాలకాలసితకాలకాలలనికాలకాల-
కాలకాలగతు కాలకాలకలికాలకాల || 3.౫౦||

సన్దష్టయమకస్థానమన్తాదీ పాదయోద్వయోః |
ఉక్తాన్తర్గతమప్యేతత్ స్వాతన్త్రేణాత్ర కీత్స్యతే || 3.౫౧||

ఉపోధరగాప్యబలా మదేన సా
మదేనసా మన్యరసేన యోజితా |
న యోజితాత్మానమనజ్జతాపితా-
జ్జతాపి తాపాయ మమాస నేయతే || 3.౫౨||

అర్ధాభ్యాసః సముద్గః స్వాదస్య భేదాస్త్రయో మతాః |
పాదాభ్యాసోఽప్యనేకాత్మా వ్యజ్జ్యతే స నిదర్శనైః || 3.౫౩||

నా స్థేయః సత్త్వయా వజ్జ్యః పరమాయతమానయా |
నాస్థేయః స త్వయావజ్జ్యః పరమాయతమానయా || 3.౫౪||

నరా జితా మాననయా సమేత్య
న రాజితా మాననయా సమేత్య |
వినాశితా వైభవతాపనేన
వినాశితా వై భవతాపనేన || 3.౫౫||

కలాపినాం చారుతయోపయన్తి
వృన్దాని లాపోధఘనాగమానామ్ |
వృన్దనిలాపోధఘనాగమానాం
కలాపినాం చారుతయోపయన్తి || 3.౫౬||

న మన్దయావర్జితమానసామత్యా
 నమన్దయావర్జితమానసాత్మయా ।
 ఉరస్యపాస్తీర్ణపయోధరద్వయం
 మయా సమాలింక్యత జీవితేశ్వరః ॥ 3.౫౭॥

సభాసురాణామబలా విభూషితా
 గుణైస్తవారోహి మృణాలనిర్మలైః ।
 స భాసురాణామబలా విభూషితా
 విహారయన్నిర్విశ సమృదః పురామ్ ॥ 3.౫౮॥

కలం కముక్తం తనుమధ్యనామికా
 స్తనద్వయో చ త్వదృతే న హస్త్యతః ।
 న యాతి భూతం గణేన భవన్ముఖే
 కలంకముక్తం తనుమధ్యనామికా ॥ 3.౫౯॥

యశశ్చ తే దిక్షు రజశ్చ సైనికా
 వితన్వతేఽజోపమ!దంశితా యుధా ।
 వితన్వతేజోఽపమదం శితాయుధా
 ద్విషా చ కుర్వన్త్వి కులం తరస్వినః ॥ 3.౬౦॥

బిభర్తి భూమేర్వలయం భుజేన తే
 భుజుఙ్గమ్పూ స్మరతో మదఞ్చతమ్ ।
 శ్రృణూక్తమేకం స్వమవేత్య భూధరం
 భుజుఙ్గమో మా స్మ రతో మదం చితమ్ ॥ 3.౬౧॥

స్మరానలో మానవివర్ధితో యః స నిర్వృతిం తే కిమపాకరోతి ।
 సమన్తతస్తామరసేక్షణో న సమం తతస్తామరసే క్షణేన ॥ 3.౬౨॥

ప్రభావతో నామన వాసవస్య ప్రభావతోఽనామ నవాసవస్య ।
 ప్రభావతో నామ న వా సవస్య విచ్ఛిత్తిరాసీత్ త్వయి పిష్టపస్య ॥ 3.౬3॥

పరం పరాయా బలవా రణానాం ధూలీః స్థలీవ్ర్యోమ విధాయ రున్ధన్ ।
 పరంపురాయా బలవారణానాం పరం పరాయా బలవారణానామ్ ॥ 3.౬౪॥

న శ్రద్ధధే వాచమజ్ఞ!మిథ్యాభవద్ధిధానామసమాహితానామ్ ।
 భవద్ధిధానామసమాహితానాం భవద్ధిధానామసమాహితానామ్ ॥ 3.౬౫॥

సన్నాహితోమానమరాజసేన సన్నాహితోమానమరాజసేన ।

సన్నా హితోమానమరాజనేన సన్నాహితో మానమ రోజనే న || 3.౬౬||

సకృద్ ద్విస్త్రిశ్చ యోఽభ్యాసః పాదస్యైవం ప్రదర్శితః |

శ్లోకద్వయం తు యుక్తార్థం శ్లోకాభ్యాసః స్మృతో యథా || 3.౬౭||

వినాయకేన భవతా వృత్తోపచితబాహునా |

స్వమిత్రోద్ధారిణాభీతా పృథ్వీయమతులాశ్రితా || 3.౬౮||

వినాయకేమ భవతా వృత్తోపచితబాహునా |

స్వమిత్రోద్ధారిణాభీతా పృథ్వీ యమతులాశ్రితా || 3.౬౯||

ఏకాకారం చతుష్పాదం తన్మహాయమకాహ్వయమ్ |

తత్రాపి దృశ్యతేఽభ్యాసః సా పరా యమకక్రీయా || 3.౭౦||

సమానయాసమానయా సమానయా స మానయా |

సమానయాసమాన యా సమానయాసమానయా || 3.౭౧||

ధరాధరాకారధరా ధరాభుజాం భుజామహిం పాతుమహినవిక్రమాః |

క్రమాత్ సహస్తే సహసా హతారయో రస్యోద్ధ్రా మానధురావలమ్బినః || 3.౭౨||

ఆవృత్తిః ప్రాతిలోమ్యేన పాదార్థశ్లోకగోచరా |

యమకం ప్రతిలోమత్వాత్ ప్రతిలోమమితి స్మృతమ్ || 3.౭౩||

యామతాశ కృతాయాసా సా యతా కృతతా మయా |

రమణారకతాత తేస్తు స్తుతేతాకరణామర || 3.౭౪||

నాదినోఽమదనాధీః స్వా నమే కాచన కామితా |

తామికా న చ కామనే స్వాధీనా దమనోదినా || 3.౭౫||

యానమానయమారావికశోనానజనాసనా |

యాముదారశతాధీనామాయామాయమనాది సా || 3.౭౬||

సా దినామయమాయామా నాధీతా శరదామియా |

నాసనాజననా సోకవిరామాయ న మానయా || 3.౭౭||

వర్ణానామేకరూపత్వం యద్యేకాన్తరమర్థయోః |

గోమూబికేతి తత్ ప్రాహుర్దుష్కరం తద్విదో యథా || 3.౭౮||

మదనో మదిరాక్షీణామపాణ్ణాస్త్రో జయేదయమ్ |

మదేనో యది తత్ క్షీణమనణ్ణాయాజ్ఞాలిం దదే || 3.౭౯||

ఆహురర్థభ్రమం నామ శ్లోకార్థభ్రమణం యది ।

తదిష్టం సర్వతోభద్రం భ్రమణం యది సర్వతః ॥ 3.౮౦॥

మనోభవ తవానీకం నోదయాయ న మానినీ ।

భయాదమేయామా మా వా వయమేనోమయా నత ॥ 3.౮౧॥

సామాయామా మాయా మాసా మారానాయాయానా రామా ।

యానావారారావానాయా మాయారామా మారాయామా ॥ 3.౮౨॥

యః స్వరస్థానవర్ణానాం నియమో దుష్కరోష్వసౌ ।

ఇష్టశ్చతుః ప్రభృత్యేషు దశ్రతే సుకరః పరః ॥ 3.౮౩॥

ఆమ్నాయానామాహాన్త్యా వాగ్ గీతీరీః ప్రీతారీభ్రతీః ।

భోగో రోగో మోదో మోహో ధే యే చేచ్యే దేశే క్షేమే ॥ 3.౮౪॥

ఊతివిజిత్తితివిహితివర్తరతయః పరగతయః ।

ఉరు రురుధుర్గురు దుధువుర్మధి కురవః స్వమరికులమ్ ॥ 3.౮౫॥

శ్రీదీప్తి హ్రీకీర్తి గీఃప్రీతీ ।

ఏధేతే ద్వే ద్వే తే యే నేమే దేవేశే ॥ 3.౮౬॥

సామాయామా మాయా మాసా మారానాయాయానా రామా ।

యానావారారావానాయా మాయారామామారాయామా ॥ 3.౮౭॥

నయనానన్దజననే నక్షత్రగణశాలిని ।

అఘనే గగనే దృష్టిరజినే! దీయతాం సకృత్ ॥ 3.౮౮॥

అలినీలాలకలతం కం న హన్తి ఘనస్థని ।

ఆననం నలించాయనయనం శశికాన్తి తే ॥ 3.౮౯॥

అనన్దలన్దనాలగ్ననానాతన్ద్రా సదన్దనా ।

సదానఘ సదానన్ద సతాన్ద్రాసన్ద్రసన్ద్రత ॥ 3.౯౦॥

అగాగ్నాన్ద్రాకాకగాహకాఘకకాకహా ।

అహాహాన్ద్రాగ్నాగ్నాగ్నకకకః ॥ 3.౯౧॥

రే రే రోరురోరుగాగోగోఽగ్నాగోఽగ్నః ।

కిం కేకాకాకుకః కాకో మామా గామా మమామమ ॥ 3.౯౨॥

దేవానాం నన్దనో దేవో నోదనో వేదనిన్దినః ।

దివం దుదావ నాదేన దానే దానవనిన్దినః ॥ 3.౯౩॥

సురిః సురాసురాసారిసారః సారసిసారసాః ।

ససార సరసిః సీరీ ససూరూః స సురారసీ ॥ 3.౯౪ ॥

నూనం నున్నని నానేన నాననేనాననాని నః ।

నానేనా నను నానూనేనైనేనానానినో నిసిః ॥ 3.౯౫ ॥

ప్రహేలికీప్రకారాణాం పునరుద్దిశ్యతే గతిః ॥ 3.౯౬ ॥

క్రీఆగోష్ఠీవివోదేషు తజ్జైరాకీర్ణమస్త్రణే ।

పరవ్యామోహనే చాపి సోపయోగాః ప్రహేలికాః ॥ 3.౯౭ ॥

ఆహుః సమాగతాం నామ గూఢార్థాం పదసన్నినా ।

వఞ్చితాన్యత్ర రూఢేన యత్ర శబ్దేన వఞ్చనా ॥ 3.౯౮ ॥

వ్యుత్క్రాంతాతివ్యవహితప్రయోగాన్మోహకారిణీ ।

సా స్యాత్ ప్రముషితా యస్యాం దుర్బోధర్థా పదావలీ ॥ 3.౯౯ ॥

సమానరూప గౌణర్థారోపితైర్గ్రథితా పదైః ।

పరుషా లక్షణాస్తీత్యమాత్రవ్యుత్పాదితశ్రుతిః ॥ 3.౧౦౦ ॥

సఙ్ఖ్యాతా నామ సఙ్ఖ్యానం యత్ర వ్యామోహకారణమ్ ।

అన్యథా భవతే యత్ర వాక్యార్థః సా ప్రకల్పితా ॥ 3.౧౦౧ ॥

సా నామాస్తరితా యస్యా నామ్ని నానార్థకల్పనా ।

నిభృతా నిభృతాన్యార్థా తుల్యధర్మస్పృశా గీరా ॥ 3.౧౦౨ ॥

సమానశబ్దేపన్యస్తసబ్దపర్యాయసాధితా ।

సమ్మాఢాం నామ యా సాజ్ఞాన్నిర్దిష్టార్థపి మూఢయే ॥ 3.౧౦౩ ॥

యోగమాలాత్మకం నామ యస్యాః సా పారిహారికీ ।

ఏకచ్ఛన్నాశ్రితం వ్యజ్య యస్యామాశ్రయగోపనమ్ ॥ 3.౧౦౪ ॥

సా భవేదుభయచ్ఛన్నా యస్యాముభయగోపనమ్ ।

సఙ్కీర్ణా నామ సా యస్యాం నానాలక్షణసఙ్కరః ॥ 3.౧౦౫ ॥

ఏతాః షోశ నిర్దిష్టాః పూర్వాచార్యైః ప్రహేలికాః ।

దుష్టప్రహేలికాశ్చన్యస్తైరధీతాశ్చతుర్దశ ॥ 3.౧౦౬ ॥

దోషానపరిసఙ్ఖ్యాయాన్ మన్యమానా వయం పునః ।

సాధ్వీరేవాభిధాస్యామస్తా దుష్టా యాస్త్యలక్షణాః ॥ 3.౧౦౭॥

న మయాగోరసాభిజ్ఞం చేతః కస్మాత్ ప్రకుప్యసి ।
అస్థానరుదితైరేతైరలమాలోహితేక్షణే ॥ 3.౧౦౮॥

కుబ్జామాసేవమానస్య యథా తే వర్ధతే రతిః ।
నైవం నిర్విశతో నారీరమరస్త్రివిమ్భినీః ॥ 3.౧౦౯॥

దణ్డే చుమ్బతి పద్మిన్యా హంసః కర్కశకణ్ణకే ।
ముఖం వల్లరవం కుర్వంస్తుణ్డేనాజ్ఞాని ఘదృయన్ ॥ 3.౧౧౦॥

ఖాతయః కని కాలే తే స్ఫాతయః స్ఫీతవల్గవః ।
చన్ద్రే సాక్షాద్భవన్త్యత్ర వాయవో మమ చారిణః ॥ 3.౧౧౧॥

అత్రోద్యానే మయా దృష్టా వల్లరీ పఞ్చపల్లవా ।
పల్లవే పల్లవే చాద్రా యస్యాః కుసుమమజ్జరీ ॥ 3.౧౧౨॥

సురాః సురాలయే సైరం భ్రమన్తి దశనార్చిషా ।
మజ్జన్తి ఇవ మత్తాస్తే సౌర సరసి సమ్ప్రతి ॥ 3.౧౧౩॥

నాసిక్యమధ్యా పరితశ్చాతుర్వణ్యవిభూషితా ।
అస్తి కాచిత్ పురీ యస్యామప్తవర్మాఢధర్మఢ వయా నృపాః ॥ 3.౧౧౪॥

గిరా స్థలన్త్య నమ్రేణ శిరసా దీనయా దృశా ।
తిష్ఠన్తమపి సోత్కమ్పం వృద్ధే!మాం నానుకమ్పనే ॥ 3.౧౧౫॥

ఆదౌ రాజేత్యధీరాక్షి! పార్థివః కోఽపి గీయతే ।
సనాతనస్స నైవాసౌ రాజా నైవ సనాతనః ॥ 3.౧౧౬॥

హృతద్రవ్యం జనం త్యక్త్వా ధనవన్తం వ్రజన్తి కాః ।
నానాభక్తశతాకృష్టలోకా వేశ్యా న దుర్ధరాః ॥ 3.౧౧౭॥

జితప్రకృష్టకేసాఖ్యో యస్తవాభూమిసాహ్వయః ।
అసౌ మాముత్కమధికం కరోతి కలభాషిణీ ॥ 3.౧౧౮॥

శయనీయే పరావృత్య శయితౌ కామినౌ రుషా ।
తథైవ శయితౌ రాగాత్ సైరం ముఖమచుమ్భతామ్ ॥ 3.౧౧౯॥

విజితాన్నభవద్వేషిగురుపాదహతో జన ।
హిమాపహామిత్రధరైవ్ర్యాప్తం వ్యోమాభినన్దతి ॥ 3.౧౨౦॥

న స్పృశత్యాయుధం జాతు న స్త్రీణాం స్తనమణ్ణమ్ |
 అమనుష్యస్య కస్యాపి హస్తోఽయం న కిలాఫలః || 3.౧౨౧||
 కేన కః సహ సమ్భూయ సర్వకార్యేషు సన్నిధిమ్ |
 లభ్యా భోజనకాలే తు యది దృష్టే నిరస్యతే || 3.౧౨౨||
 సయా సగజా సేనా సభటేయం న చేజ్జితా |
 అమాతృకోఽయం మూఢః స్యాదక్షరజ్ఞస్తు నః సుతః || 3.౧౨౩||
 సా నామాస్తరితామిశ్రవఞ్చితారూపయోగినీ |
 ఏవమేవేతరాసామప్యన్నేయః సజ్కరక్రమః || 3.౧౨౪||
 అపార్థ వ్యర్థమృకార్థం ససంశయమపక్రమమ్ |
 శబ్దహీనం యతిభ్రష్టం భిన్నవృత్తం విసన్ధికమ్ || 3.౧౨౫||
 దేశకాలకలాలోకన్యాయాగమవిరోధి చ |
 ఇతి దోషా దశైవైతే వజ్రాః కావ్యేషు సూరిభిః || 3.౧౨౬||
 ప్రతిజ్ఞాహేతుదృష్టాస్తహనిర్దోషో న వేత్యసౌ |
 విచారః కర్కశప్రాయస్తేనాలీఢనే కిం ఫలమ్ || 3.౧౨౭||
 సముదాయార్థశూన్యం యత్ తదపార్థమితీష్యతే |
 తన్మత్తోన్మత్తబాలానాముక్తేరన్యత్ర దష్యతి || 3.౧౨౮||
 సముద్రః పీయతే దేవైరహమస్మి జరాతురః |
 అమి గర్భన్తి జీమూతా హరేరైరావణః ప్రియః || 3.౧౨౯||
 ఇదమస్వస్థచిత్తానామాబిధానమనిన్ధితమ్ |
 ఇతరత్ర కవిః కో వా ప్రయుజ్జీతైవమాదికమ్ || 3.౧౩౦||
 ఏకవాక్యే ప్రబన్ధే వా పూర్వాపరపరాహతమ్ |
 విరుద్ధార్థతయా వ్యర్థమితి దోషేషు పత్యతే || 3.౧౩౧||
 జహి శత్రుకులం కృష్ణం జయ విశ్వమ్భరామిమామ్ |
 న హి తే కోఽపి విద్వేష్టా సర్వభూతానుకమ్పినః || 3.౧౩౨||
 ఆస్తి కాచిదవస్థా సా సాభిషక్తస్య చేతసః |
 యస్యాం భవేదభిమతా విరుద్ధార్థపి భారతీ || 3.౧౩౩||
 పరదారాభిలాషో మే కథమార్యంస్య యుజ్యతే |

పిబామి తరలం కదా ను దశనచ్చదమ్ || 3.౧౩౪ ||

అవిశేషేణ పూర్వోక్తం యది భూయోఽపి కీర్త్యే |

అర్థతః శబ్దతో వాపి తదేకార్థం మతం యథా || 3.౧౩౫ ||

ఉత్కామున్నయన్త్యతే బాలాం తదలకత్విషః |

అమ్బోధరాస్తడిత్వన్తో గమ్భీరాః స్తనయిత్పవః || 3.౧౩౬ ||

అనుకమ్పాద్యత్సయో యది కశ్చిద్ వివక్ష్యతే |

న దోషః పునరుక్తోఽపి ప్రత్యుతేయమలక్ష్మితిః || 3.౧౩౭ ||

హన్యతే సా వరారోహా స్మరేణాకాణ్వైరిణా |

హన్యతే చారుసర్వాక్షీ హన్యతే మజ్జుభాషిణీ || 3.౧౩౮ ||

నిర్ణయార్థం ప్రయుక్తాని సంసయం జనయన్తి చేత్ |

వచాంసి దోష ఏవాసౌ ససంశయ ఇతి స్మృతః || 3.౧౩౯ ||

మనోరథప్రియాలోకరసలోలేక్షణే సఖి |

ఆరాదృత్తిరసౌ మాతా న క్షమా ద్రష్టుమీదృశమ్ || 3.౧౪౦ ||

ఈదృశం సంశయాయైవ యది జాతు ప్రయజ్యతే |

స్యాదలక్ష్కార ఏవాసౌ న దోషస్తత్ర తద్యథా || 3.౧౪౧ ||

పశ్యామ్యనఙ్గజాతఙ్కలఙ్ఘితాం తామనిన్దితామ్ |

కాలేనైవ కరోరేణ గ్రస్తాం కిం నస్తస్వదాశయా || 3.౧౪౨ ||

కామారా ఘర్మతప్తా వేత్యనిశ్చయకరం వచః |

యువానమాకుశీకర్తుమితి దూత్యాహ నర్మణా || 3.౧౪౩ ||

ఉద్దేశానుగుణోఽర్థానామనుదేశో న చేత్ కృతః |

అపక్రమాభిధానం తం దోషమాచక్షతే బుధాః || 3.౧౪౪ ||

స్థితినిర్మాణసంహారహేతవో జగతామజాః |

శమ్భునారాయణామ్బోజయోనయః పాలయన్తు వః || 3.౧౪౫ ||

యత్నః సమ్బంధవిజ్ఞానహేతుః కోఽపి కృతో యది |

క్రమలఙ్ఘనమప్యాహుర్న దోషం సూరయో యథా || 3.౧౪౬ ||

బన్ధత్యాగస్తనుత్యాగో దేశత్యాగ ఇతి త్రిషు |

ఆద్యన్తావాయతక్లేశౌ మధ్యమః క్షణికజ్వరః || 3.౧౪౭ ||

శబ్దహీనమనాలక్ష్యలక్ష్యలక్షణపద్ధతి ।

పదప్రయోగోఽశిష్టేష్టః శిష్టేష్టస్తు న దుష్కృతి ॥ 3.౧౧౪౮॥

అవతే భవతే బాహుర్మహీమర్ణవశక్వరీమ్ ।

మహారాజన్నజిజ్ఞాసౌ నాస్తీత్యాసాం గిరాం రసః ॥ 3.౧౧౪౯॥

దక్షిణాద్రేరుపసరన్ మారుతశ్చూతపాదపాన్ ।

కురుతే లలితాధూతప్రవాలాఙ్కరసోభినః ॥ 3.౧౧౫౦॥

ఇత్యాదిశాస్త్రమాహాత్యుద్దసనాలసచేతసామ్ ।

అపభాషణవద్ భాతి న చ సౌభాగ్యముజ్జతి ॥ 3.౧౧౫౧॥

శ్లోకేషు నియతస్థానం పదచ్ఛేదం యతిం విదుః ।

తదపేతం యతిభ్రష్టం శ్రవణోద్వేజనం యతా ॥ 3.౧౧౫౨॥

స్త్రీణాం సజీతవిధిమయమాదిత్యవంశయో నరేన్ద్రః

పస్యత్యక్తిష్టరసమిహ శిష్టైరమేత్యాది దుష్టమ్ ।

కార్యాకార్యాణ్యయమవికలాన్యగమేనైవ పశ్యన్

వశ్యామురీవహతి నృప ఇత్యస్తి చైవం ప్రయోగః ॥ 3.౧౧౫౩॥

లుప్తే పదాన్తే శిష్టస్య పదత్వం నిశ్చితం యతా ।

తతా సన్నివికారాంతం పదమేవేతి వజ్ర్యతే ॥ 3.౧౧౫౪॥

తథాపి కటు కర్ణానాం కవయో న ప్రయుజ్యతే ।

ధ్వజినీ తస్య రాజ్ఞః కే తూదస్తజలదేత్యదః ॥ 3.౧౧౫౫॥

వర్ణానాం న్యూనతాధిక్యే గురులఘుయథాస్థితిః ।

యత్ర తక్ష్కిన్నవృత్తం స్యాదేష దోషః సునిన్దితః ॥ 3.౧౧౫౬॥

ఇస్తుపాదాః శిశిరా స్పృశన్తిత్యూనవర్ణతా ।

సహకారస్య కిసలయాన్యద్రాణీత్యధికాక్షరమ్ ॥ 3.౧౧౫౭॥

కామేన బాణా నిశితా విముక్తా మృగేక్షణాఽస్విత్యయథాగురుత్వమ్ ।

మదనబాణా నిశితాః పతతన్తి వామేక్షణాఽస్విత్యయథాలఘుత్వమే ॥ 3.౧౧౫౮॥

న సంహితాం వివక్షామీత్యసన్ధానం పదేషు యత్ ।

తద్విససస్థితి నిర్దిష్టం న ప్రగృహ్యోదిహేతుకమ్ ॥ 3.౧౧౫౯॥

మన్దాన్లైన చరతా అఙ్గనాగణ్డమణ్డలే ।

లుప్తముద్భేది ఘర్మామ్బో నభస్యస్మన్మనస్యపి ॥ 3.౧౧౬౦॥

ఆసు రాత్రిష్యతి ప్రాజ్ఞైరజ్ఞాతన్యజ్గమీదృశమ్ || 3.౧౬౧||

దేశోఽద్రివనరాష్ట్రాదిః కాలో రాతింరదివర్తవః |

నృత్యగీతప్రభృతయః కలాః కామార్థసంశ్రయాః || 3.౧౬౨||

చరాచరాణాం భూతానాం ప్రవృత్తిర్లోకసంజ్ఞితా |

హేతువిద్యాత్మకో న్యాయః సస్మృతిః శ్రుతిరాగమః || 3.౧౬౩||

తేషు తేష్వయథారూఢం యది కిచ్చీత్ ప్రవర్తతే |

కవేః ప్రమాదాద్ దేశాదివిరోధోత్యేతదుచ్యతే || 3.౧౬౪||

కర్పూరపాదపామర్కసురభిర్మలయానిలః |

కలిజ్వనసమ్భూతా మృగప్రాయా మతజ్జజ్ఞాః || 3.౧౬౫||

చోలాః కాలాగరుశ్యామాః కావేరీతీరభూమయః |

ఇతి దేశవిరోధిన్యా వాచః ప్రస్థానమీదృశమ్ || 3.౧౬౬||

మధురత్ఫుల్లనిమలో నిదాఘో మేఘదుర్దినః || 3.౧౬౭||

శ్రవ్యహంసగిరో వర్షాః శరదామత్తబర్హిణీ |

హేమన్తో నిర్మలాదిత్యః శిశిరః శ్లాఘ్యచన్దనః || 3.౧౬౮||

ఇతి కాలవిరోధస్య దర్శితా గతిరీదృశీ |

మార్గః కలావిరోధస్య మనాగుద్దిశ్యతే యతా || 3.౧౬౯||

వీరశ్రృణ్ణారయోర్భావౌ స్థాయినౌ క్రోధవిస్మయా |

పూర్ణసప్తస్వరః సోఽయం భిన్నమార్గః ప్రవర్తతే || 3.౧౭౦||

ఇత్థం కలాచతుఃషష్ఠౌ విరోధః సాధు నీయతామ్ |

తస్యాః కలాపరిచ్ఛేదే రూపసావిర్భవిష్యతి || 3.౧౭౧||

ఆధూతకేశరో హస్తీ తీక్షణ్ణస్త్రజ్గస్త్రురజ్గమః |

గురుసారోఽయమేరణో నిఃసారః ఖదిరద్రుమః || 3.౧౭౨||

విరోధో హేతువిద్యాసు న్యాయాఖ్యాసు నిదశ్యతే || 3.౧౭౩||

సత్యమేవాహ సుగతః సంస్కారానవిసశ్వరాన్ |

తథా హి సా చకోరాక్షీ స్థితైవాద్యాపి మే హృది || 3.౧౭౪||

కాపిలైరదుద్భూతిః స్థాన ఏవోపవణ్ణ్యతే |

అసతామేవ దృశ్యస్తే యస్మాదస్మాభిరుద్భావః ॥ 3.౧౭౫॥

గత్స్యాయవిరోధస్య సైషా సర్వత్ర దృశ్యతామ్ ।

అథాగమవిరోధస్య ప్రస్థానం దర్శయిష్యతే ॥ 3.౧౭౬॥

అనాహితాగ్నయోఽప్యేతే జాతపుత్రా వితన్వతే ।

విప్రా వైశ్వానరీమిష్టిమక్లిష్టాచారభూషణాః ॥ 3.౧౭౭॥

అసావనుపసితోఽపి వేదానధిజగే గురోః ।

సేవభావశుద్ధః స్ఫటికో న సంస్కారమపేక్షతే ॥ 3.౧౭౮॥

విరోధః సకలోఽప్యేష కదాచిత్ కవికౌశలాత్ ।

ఉత్కృమ్య దోషగణనాం గుణవిధీం విగాహతే ॥ 3.౧౭౯॥

తస్య రాజ్ఞః ప్రభావేణ తదుద్యానాని జజ్ఞరే ।

ఆద్రాంశుకప్రవాలానామాస్పదం సురశాఖినామ్ ॥ 3.౧౮౦॥

రాజ్ఞాం వినాశపిశునశ్చచార ఖరమారుతః ।

ధున్వన్ కదమ్బురజసా సహ సప్తచ్ఛదోద్గమాన్ ॥ 3.౧౮౧॥

దోలాతిప్రేరణత్రస్తవధూజనముఖోద్గతమ్ ।

కామినాం లయవైషమ్యాద్ గేయం రాగమవర్ధయత్ ॥ 3.౧౮౨॥

ఐన్దవాదర్చిషః కామీ శిశిరం హవ్యవాహనమ్ ।

అబలావిరహక్షేసవిక్లవో గణయత్యయమ్ ॥ 3.౧౮౩॥

ప్రేమేయోఽప్యప్రమేయోఽసి సకలోఽప్యసి నిష్కలః ।

ఏకస్తమప్యనేకోఽసి నమస్తే విశ్వమూర్తయే ॥ 3.౧౮౪॥

పఞ్చానాం పాణుపుత్రాణాం పత్నీ పఞ్చాలకన్యకా ।

సతీనామగ్రణీశ్చాసీద్ దైవో హి విధిరీదృశః ॥ 3.౧౮౫॥

శబ్దారాలక్ష్మీయాశ్చిత్రమార్గాః సుకరదుష్కరాః ।

గుణా దోషాశ్చ కావ్యానామితి సజ్జిప్య దర్శితాః ॥ 3.౧౮౬॥

వ్యుత్పన్నబుద్ధిరమునా విధిదర్శితేన

మార్గేణ దోషగుణయోర్వశవర్తినీభిః ।

వాగ్భిః కృతాభిసరణో మదిరేక్షణాభి-

ర్థన్యా యువేవ రమతే లభతే చ కీర్తిమ్ ॥ 3.౧౮౭॥

ఇత్యాచార్యదణ్డనః కృతౌ కావ్యాదర్శే తృతీయో పరిచ్ఛేదః ॥

Kavyadarshah by Dandin

pdf was typeset on September 6, 2025

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

